

บทที่ 2

สภาพความ เมีนห่างและการ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในกรุงเทพมหานคร

ก่อนที่จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึก เมีนห่างทางการเมืองกับการ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและแง่มุมต่างๆ ตามสมมติฐานการวิจัย ควรที่จะได้มีการสำรวจสภาพ-การณของกรอบแนวคิด เกี่ยวกับความรู้สึก เมีนห่างทางการเมืองอัน เป็นสิ่งสำคัญที่ เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของคนกรุงเทพฯ โดยทั่ว ๆ ไป ทั้งในเชิงข้อเท็จจริง และ เชิงทฤษฎี

ในทางรัฐศาสตร์ยอมรับว่า การเมือง เป็น เรื่องของแบบแผนความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่คง อยู่ซึ่ง เกี่ยวข้องกับกฎ เกณฑ์และความมีอำนาจ เป็นประการสำคัญ ดังนั้น การ เมืองจึงเป็นส่วนหนึ่ง ของชีวิตมนุษย์ที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากอิทธิพล อำนาจหรือแรงกระแทกจากการ เมืองได้ไม่ว่ามนุษย์ จะ เข้าใจในลักษณะหรือกระบวนการในทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม พฤติกรรมของมนุษย์ย่อม เกี่ยว พันหรือผูกพันกับการ เมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกัน เป็นชุมชนโดยมีเป้าหมายในการใช้ชีวิตที่ดีขึ้น จึงต้องมีกิจกรรมบางอย่าง เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายนั้น กิจกรรมดังกล่าวได้แก่ การใช้ใช้อำนาจหน้าที่ (authority) ไปตามกฎเกณฑ์ (rule) ที่วางไว้ระหว่างพลเมืองกับชุมชน การมอบอำนาจโดยธรรมชาติของพลเมืองให้กับ ประชาคม เพื่อให้ประชาคมแก้ปัญหาคความขัดแย้งภายในชุมชน ตลอดจนกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับอำนาจและอิทธิพลต่าง ๆ ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็น เรื่อง ของการเมืองทั้งสิ้นที่ทำให้มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับชุมชนและการ เมืองของชุมชน

ความผูกพันดังกล่าวนี้ จะปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรมของพล เมืองภายในชุมชน ที่จะมีอิทธิพลหรือตั้งใจให้มีอิทธิพลต่อส่วนรวม หรือกล่าวได้ว่าเป็นพฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ที่มุ่งหวังที่จะให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจทางการเมืองในชุมชนนั้น ๆ ดังนั้นตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว พฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์จะเป็นตัวชี้ได้ว่ามนุษย์มีความผูกพันต่อชุมชน ต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองของชุมชนนั้น ๆ เพียงใด ในแง่ที่ว่าพฤติกรรมในการที่จะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองของบุคคลจะสร้างความรู้สึกผูกพันที่จะเป็นส่วน-

หนึ่งของชุมชนด้วย

แต่ที่จริงแล้ว บุคคลจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใด นอกจากต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมืองแล้ว ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาส่วนบุคคลได้แก่ ความเชื่อ ความรู้สึก ทัศนคติก็มีส่วนสำคัญอยู่มาก นอกจากนี้ปัจจัยทั้ง 2 ด้านนี้ก็ยังมีส่งผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำย่อมขาดความรู้ ความเข้าใจ ข่าวสารทางการเมืองที่ถูกต้อง มีผลก่อให้เกิดการมีความเชื่อ ทัศนคติ หรือความรู้สึกต่อการเมืองการปกครองที่ผิด ๆ ไป การมีมโนภาพ (perception) ทางการเมืองที่เลวร้ายย่อมส่งผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยต่อกันและในสังคมที่มีขนาดของความเป็นเมืองใหญ่ มีสภาวะความทันสมัย วิธีการดำเนินชีวิตที่สลับซับซ้อน สิ่งที่มีคุณค่าทางการเมืองที่บุคคลแสวงหา มีความหลากหลายมากขึ้น กฎเกณฑ์ถูกนำมาใช้เพื่อการแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านั้น จะทำให้บุคคลเริ่มมีมโนภาพต่อ "การเมือง" ที่แตกต่างกันไปตามผลประโยชน์ของแต่ละคน ซึ่งจะส่งผลต่อการพยายามเข้ามีส่วนร่วมหรือไม่ก็ถอนตัวไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองเลยก็ได้

สภาพการณ์ทั่วไปของกรุงเทพมหานคร

การมีมโนภาพในทางการเมืองในลักษณะหันเหตนเองออกไปจากวิถีชีวิตทางการเมือง และมีทัศนคติว่า เรื่องทางการเมืองการปกครอง เป็นสิ่งที่ตนเองไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องได้ เป็นมโนภาพอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนในแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบแผนการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองใหญ่ (urban society) เช่น สังคมกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์รวมทุกสิ่งทุกอย่างของประเทศในลักษณะเป็น "เอกนคร" (primate city) เพราะการเมืองการปกครองถูกรวมศูนย์เข้าสู่จุดศูนย์กลางที่กรุงเทพมหานคร¹

ผลจากการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เปลี่ยนแปลงสังคมกรุงเทพมหานครสู่สังคมอุตสาหกรรม (industrial society) ระบบเศรษฐกิจแบบผลิตเพื่อซื้อและแลกเปลี่ยน (exchange economy) ทำให้เกิดการยึดหลักเหตุผลในความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมมากขึ้น

¹ ลิขิต อีระเวคิน, "รวมศูนย์-กรุงเทพฯ : รากเหง้าของปัญหา," ในเอกสารการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2526 เรื่องประเทศไทยคือกรุงเทพฯ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 17-18 กุมภาพันธ์ 2526.

แต่เป็นการเจริญเติบโตแบบสังคมเมืองในลักษณะยถากรรม (haphazard growth)¹ ซึ่งทำให้เกิดการอพยพของคนต่างจังหวัดเข้าสู่กรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาโอกาสของชีวิตในด้านต่าง ๆ ปัญหาที่ตามมาคือ แหล่งเสื่อมโทรม ประชากร การว่างงาน อาชญากรรมและยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งด้านหนึ่งเป็นผลเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัดและสภาพไร้ระเบียบทางสังคม (social disorganization)

จากความเป็นสังคมเมืองใหญ่และจำนวนประชากรที่มาก ทำให้วิถีชีวิตในสังคมกรุงเทพมหานครมีลักษณะของชาวเมือง (urbanism) มากขึ้น กล่าวคือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสภาวะเศรษฐกิจและสังคม ผลจากการพัฒนาประเทศในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งในแง่โครงสร้าง การผลิตรายได้ ลักษณะการบริโภค ค่านิยมและมาตรฐานความเป็นอยู่ มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมหลาย ๆ ประการ ได้มารวมอยู่ที่กรุงเทพฯ ก่อให้เกิดกลุ่มอาชีพหลายประเภทขึ้น จึงทำให้ค่านิยม ระเบียบวินัย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม วัฒนธรรม สุขภาพจิต ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้เปลี่ยนแปลงไป การจัดการบริการทางสังคมต่าง ๆ ของรัฐให้แก่ประชาชนทำได้ยากและไม่ทั่วถึง²

1
เรื่องเดียวกัน.

2
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2525), หน้า 5-6.

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากร เนื้อที่ ความหนาแน่นและจำนวนบ้าน
จำแนกตามเขตในกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2526

เขต	ประชากร			เนื้อที่ กม. ²	ประชากร ต่อ กม. ²	จำนวนบ้าน
	รวม	ชาย	หญิง			
1. พระนคร	113,376	59,289	54,087	5.536	20,479	22,469
2. ป้อมปราบ	92,950	47,172	45,778	1.931	49,689	16,387
3. ปทุมวัน	114,820	65,321	49,499	8.369	13,719	25,529
4. สัมพันธวงศ์	53,504	27,703	25,801	1.416	37,785	14,489
5. บางรัก	88,869	43,887	44,982	5.536	1,602	23,610
6. ยานนาวา	392,279	198,633	193,646	36.909	10,628	67,132
7. ดุสิต	550,369	294,038	256,331	22.210	24,780	51,332
8. พญาไท	346,319	172,834	173,485	21.110	16,405	39,590
9. ห้วยขวาง	235,739	119,122	116,617	9.500	24,814	33,169
10. พระโขนง	578,541	290,208	288,333	143.559	4,029	121,828
11. บางเขน	457,544	236,545	220,999	169.310	2,701	79,011
12. บางกะปิ	335,171	166,655	168,516	158.781	2,110	80,868
13. หนองจอก	54,011	27,073	26,938	236.261	228	7,140
14. มีนบุรี	64,266	32,808	31,458	174.331	368	10,339
15. ลาดกระบัง	48,836	23,882	24,954	123.859	394	7,842
16. ธนบุรี	267,767	136,859	130,908	9.626	31,641	39,187
17. คลองสาน	139,736	70,436	69,300	6.051	23,093	30,414
18. บางกอกน้อย	283,296	139,134	144,162	23.304	12,156	54,466
19. บางกอกใหญ่	104,024	52,617	51,407	6.180	16,832	20,291
20. ภาษีเจริญ	207,409	103,043	104,366	53.947	3,844	40,226

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เขต	รวม	ประชากรชาย	หญิง	เนื้อที่ กม. ²	ประชากรต่อ กม. ²	จำนวนบ้าน
21. บางขุนเทียน	232,532	115,846	116,686	181.156	1,280	42,833
22. คลองสาน	78,995	39,127	39,868	79.698	991	13,856
23. ราษฎร์บูรณะ	127,726	65,562	62,164	48.874	2,979	23,542
24. ทนongแขม	50,248	25,006	25,242	48.283	1,040	9,474
รวมทั้งสิ้น	5,018,327	1,552,800	2,465,527	1,568.737	3.198	881,009

แหล่งข้อมูล : แผนกเลือกตั้งและสถิติ กองปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. คุณสมบัติทางชนชั้นและความเป็นสมาชิกทางสังคม

2.1 สมาชิกของสังคมเมืองสามารถแสดงออกในพฤติกรรมอดกลั้นต่อระเบียบแบบแผนหรือประเพณีต่างออกไป แสดงให้เห็นว่า สมาชิกของสังคมมีความคิดกว้างขวาง ยอมรับ-สิทธิของผู้อื่นที่จะยอมรับพฤติกรรมและความคิดที่แตกต่างกันได้

2.2 การเลื่อนชั้นทางสังคมจะมีทั้งการแข่งขันและแบ่งงาน จึงยึดหลักสถานภาพความสามารถของแต่ละบุคคลในการทำงาน เมื่อสมาชิกในสังคมทำงานดี จะมีความก้าวหน้าในการทำงานและตำแหน่งหน้าที่ หรืออาจเลื่อนชั้นในทางลบเพราะไม่มีความสามารถในการทำงาน กล่าวคือ ในลักษณะการเลื่อนชั้นทางสังคมกรุงเทพฯ จะคำนึงถึงครอบครัว วงศ์ตระกูล การศึกษา ความมีอิทธิพลเกี่ยวกับเงิน จะได้รับการยกย่อง และประการสุดท้าย การอยู่ในตำแหน่งที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับการเงิน มีอำนาจให้ผู้อื่นให้โทษผู้อื่นได้¹

2.3 โครงสร้างการจัดลำดับชั้นทางสังคมในสังคมกรุงเทพฯ ได้มีการจัดชนชั้นทางสังคมของบุคคลได้ 5 ระดับ² คือ

(1) ชนชั้นผู้ดีตระกูลสูง (aristocracy) ซึ่งประกอบด้วย พระบรมวงศานุวงศ์ต่าง ๆ หรือพวกขุนนางชั้นสูงที่ได้รับมรดกตกทอดกันมาทั้งตำแหน่ง และอำนาจต่อ ๆ กันมา

(2) ชนชั้นนำ (elite) ประกอบด้วยผู้นำทางการเมืองธุรกิจ หรือผู้นำในด้านความชำนาญพิเศษ

(3) ชนชั้นกลางค่อนข้างสูง ได้แก่พวกพ่อค้า หรือพวกที่รับราชการ ระดับค่อนข้างสูง (white-collar-workers)

(4) ชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำ ได้แก่พวกคนงานที่มีฝีมือ หรือพวกช่างฝีมือโดยตรง

¹Kingsley Davis, Human Society (New York : The Macmillan Company, 1964), pp. 329-336.

²บุญมา นครินทร์, "การจัดลำดับชั้นทางสังคม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาค-วิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 101.

(5) คนชั้นต่ำ ได้แก่ พวกที่เป็นผู้ใช้แรงงานไม่มีฝีมือ หรือพวกมีอาชีพ เป็นลูกจ้างตามร้าน หรือพวกย้ายถิ่นมาทำงานรับจ้าง เมื่อพ้นระยะว่างจากการประกอบอาชีพ ประจำ

3. ลักษณะระบบเศรษฐกิจ ลักษณะของระบบเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพในสังคม เมืองทั่ว ๆ ไป ทั้งในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะที่เด่นชัดสำคัญ ๆ 3 ประการ คือ¹

3.1 ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด เงินเป็นเครื่องช่วยกำหนดค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบครอบครัวมาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตรา

3.2 การแบ่งงาน จะใช้ความชำนาญเฉพาะอย่างในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นผลจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และการประดิษฐ์คิดค้น

3.3 การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ จะเป็นการผลิตสินค้า และบริการ

4. การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมือง ในสังคม เมืองจะมีระเบียบข้อบังคับ ขององค์กรต่าง ๆ คอยควบคุมสมาชิกของสังคม² กรุงเทพฯ เป็นที่รวมขององค์กรและสมาคมทั้ง รูปองค์กรของรัฐ องค์กรเพื่อบริการสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น มูลนิธิ สมาคมต่าง ๆ แต่ ปรากฏว่าประชาชนในกรุงเทพฯ เข้าร่วมกิจกรรมในทางสังคมน้อยมาก ไม่ถึงร้อยละ 20 ของ จำนวนประชากรในกรุงเทพฯ กล่าวคือ เป็นสมาชิกสหกรณ์ร้อยละ 14.6 ส่วนกิจกรรมสโมสร ร้อย ละ 27 ร่วมกิจกรรมมูลนิธิร้อยละ 0.5³ เป็นต้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไม่รู้จักคุ้น เคยกัน เหมือนกับเป็นคนเห็นห่างซึ่งกันและกัน มีการติดต่อกันแบบชั่วคราว พร้อมทั้งจะยอมรับของใหม่ และการเปลี่ยนแปลงหรือความหมายในการเปลี่ยนแปลงตลอดจนการริเริ่มที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลง

¹ Nicls Anderson, The Industrial Urban Community : Historical and Comparative Perspective (New York : Appleton-Century-Crofts, 1976), pp. 6-9.

² Davis, Human Society, p. 336.

³ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะกรรมการปฏิบัติการกิจการวิจัย เกี่ยวกับกรุงเทพมหานคร, รายงานการสำรวจสภาวะ เศรษฐกิจ สังคมและประชากรของกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 175.

การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรดังกล่าว นอกจากเป็นการเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมแล้ว อาจถือได้ว่าเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองได้ ถ้าการดำเนินงานของกลุ่มและองค์กร เหล่านั้นถูกแปรเปลี่ยนหรือมีเป้าหมายไปในเรื่องของผลประโยชน์ ของสาธารณะ หรือในทางการเมือง แต่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบที่เห็นได้ชัด และสามารถชี้ถึงระดับการเข้าร่วม ได้อย่างเที่ยงตรงก็คือ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น คือผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ด้วยความสำคัญ ที่ว่า ผู้ที่ไปลงคะแนนเสียงมักจะเป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึก เกี่ยวกับบรรทัดฐานของสังคมและการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน และการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สามารถกำหนดความเป็นไปของรัฐบาลหรือการปกครองได้ทันทีทันใด¹

จากสถิติการมีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งภายในเขตกรุงเทพมหานคร ภายในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่ามีจำนวนที่อยู่ในระดับต่ำไม่ว่าจะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป หรือการเลือกตั้งซ่อมในตำแหน่งที่ว่าง ตลอดจนการเลือกตั้งผู้บริหารกรุงเทพมหานครในครั้งแรก เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2518 จนกล่าวได้ว่า จำนวนผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนกรุงเทพฯ อยู่ในอันดับที่ล้าหลังหรือเกือบจะรั้งท้ายตลอดมา จะมีเพียงการเลือกตั้งผู้บริหารกรุงเทพฯ (ผู้ว่ากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร) เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2528 ที่ผ่าน ไปเท่านั้น ที่มีเปอร์เซ็นต์ของการมีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงกว่าการเลือกตั้งครั้งใด ๆ ในกรุงเทพฯ (ร้อยละ 34.66) ภายหลัง 1 สัปดาห์ ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเขตกรุงเทพมหานครอีกตาม พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528² ซึ่งเป็นการเข้ามีส่วนร่วม

¹ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมการเมือง," วารสารสังคมศาสตร์ 17 (มกราคม-มีนาคม 2523), หน้า 81.

² โปรดดูรายละเอียดใน "พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528, " ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 102 ตอนที่ 115, 31 สิงหาคม 2528.

ทางการเมืองในรูปแบบที่ใกล้ตัวมากที่สุด เนื่องจากสมาชิกสภาเขตกรุงเทพมหานครมีความใกล้ชิดกับประชาชนในแต่ละเขตมากกว่า ผู้ว่าราชการ กทม. หรือสมาชิกสภา กทม. แต่ในการเลือกตั้งนี้จำนวนผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งกลับมีจำนวนลดต่ำลงมาก (ร้อยละ 18)

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยรวมแล้วจะพบว่า ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในทางสังคมหรือทางการเมืองแล้ว ประชาชนในกรุงเทพมหานครไม่ค่อยจะได้ให้ความสำคัญเท่าใดนัก มีจำนวนผู้เข้าร่วมอยู่ในระดับต่ำ ๆ ทั้ง ๆ ที่โดยทั่วไปแล้วคนกรุงเทพมหานครเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาดี มีความใกล้ชิดกับเรื่องราวทางการเมืองการปกครองดี เพราะการสื่อสารมวลชน ความรู้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมืองการปกครองตลอดจนมีความอ่อนไหวต่อปัญหา หรือประเด็นทางการเมืองสูงกว่าประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ ปัญหาเฉยเมยหรือเมินห่างจากรายราวทางการเมืองการปกครองของประชาชนในกรุงเทพมหานคร จึงกลายเป็นปัญหาสำคัญของการพัฒนาการเมืองในรูปแบบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญในประเด็นที่ว่า ประชาชนจะต้องมีความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อการเมืองการปกครอง มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนและของการเมืองในระดับชาติ ทั้งนี้ เพื่อเป็นพลังตรวจสอบและควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนเอง ดังนั้น ปัญหาความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของคนกรุงเทพฯ จึงเป็นประเด็นหลักในการวิจัยครั้งนี้ การตรวจสอบแนวความคิดเกี่ยวกับความเมินห่างทางการเมือง (political alienation) จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางการวิจัย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.2 สถิติการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนในกรุงเทพมหานคร
(พ.ศ. 2518- พ.ศ. 2528)

วันที่	ประเภท	จำนวนผู้มีสิทธิ	จำนวนผู้ไปใช้สิทธิ	ร้อยละ
26 มกราคม 2518	เลือกตั้ง ส.ส. (ทั่วไป)	1,896,175	630,670	33.26
10 สิงหาคม 2518	เลือกตั้งผู้บริหารกทม.	1,921,701	266,266	13.86
4 เมษายน 2519	เลือกตั้ง ส.ส. (ทั่วไป)	2,053,022	596,336	29.05
22 เมษายน 2522	"	1,875,399	423,183	22.56
8 กุมภาพันธ์ 2524	เลือกตั้ง ส.ส. (ซ่อมเขต- เลือกตั้งที่ 8)	209,111	48,152	23.03
29 พฤศจิกายน 2524	เลือกตั้ง ส.ส. (ซ่อมเขต- เลือกตั้งที่ 10)	263,128	65,236	24.79
18 เมษายน 2526	เลือกตั้ง ส.ส. (ทั่วไป)	2,664,549	867,902	32.57
12 พฤษภาคม 2528	เลือกตั้ง ส.ส. (ซ่อมเขต- เลือกตั้งที่ 3)	987,837	212,114	21.47
19 ตุลาคม 2528	เลือกตั้ง ส.ส. (ซ่อมเขต- เลือกตั้งที่ 2)	1,153,504	253,795	22.44
14 พฤศจิกายน 2528	เลือกตั้งผู้บริหาร กทม. (ผู้ว่าฯและสมาชิกสภาทม.)	1,831,250	980,862	34.66
21 พฤศจิกายน 2528	เลือกตั้งสมาชิกสภาเขต	2,822,202	519,206	18.40
26 ธันวาคม 2528	เลือกตั้ง ส.ส. (ซ่อมเขต- เลือกตั้งที่ 1)	347,062	141,132	20.06

ที่มา : รวบรวมจากแผนกเลือกตั้งและสถิติ กองปกครองและทะเบียน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร
มหานคร

แนวความคิดเกี่ยวกับสภาวะความแปลกแยกหรือเหมินห่าง (alienation)

1. พัฒนาการทางแนวความคิด

เดิมที่เดียวความเหมินห่าง (alienation) ได้ถูกใช้ในการอธิบายในขอบข่ายทางศาสนาซึ่งเป็น "สภาวะการณ์" ของบุคคลที่ถูกแยกออกจากพระเจ้า (Gods) ต่อมารุสโซได้นำมาใช้ในความหมายทางสังคมการเมือง อันเนื่องมาจากการที่มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมจะเกิดการพัฒนา "สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล" ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวนำไปสู่ความไม่เสมอภาคกันระหว่างมนุษย์, สัมพันธภาพเดิมทางธรรมชาติ คือ ความดีของมนุษย์จะหมดไป แต่จะมีสภาวะของความสัมพันธ์แบบ alienation เข้ามาแทนที่ กล่าวคือ ลักษณะของบุคคลที่เกิดขึ้นในทางความรู้ที่เกี่ยวกับ "ความเหมินห่าง" (estrangement) จากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง¹

แต่จุดเริ่มต้นในการนำแนวความคิดนี้มาศึกษาอย่างน่าสนใจก็คือ การที่คาร์ล มาร์กซ² ใช้แนวความคิดนี้อธิบายสภาพชีวิตและความรู้สึกของ "กรรมกร" ในโรงงานอุตสาหกรรมภายใต้ระบบเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมในงานเขียนชิ้นสำคัญของ เขาชื่อว่า "The Economic and Philosophie Manuscripts of 1844" โดยเขากล่าวว่า ชนชั้นกรรมกรในระบบอุตสาหกรรมทุนนิยมจะตกอยู่ภายในสภาวะของ alienation เพราะพวกนี้จะรู้สึกว่าเป็น "ถูกแยกออกจาก" กระบวนการผลิตตลอดจนการครอบครองปัจจัยแห่งการผลิตทำให้แรงงานเวลาและชีวิตของชนชั้นกรรมกรเป็นส่วนหนึ่งของนายทุน กรรมกรตกอยู่ในสภาพเหมือนเป็น "ส่วนประกอบ" ของเครื่องจักรกล ลักษณะเช่นนี้ มาร์กซเรียกว่า เป็น "การลดคุณค่าความเป็นมนุษย์" (dehumanization) จึงกล่าวได้ว่า มาร์กซมองลำดับขั้นของ alienation ที่เกิดขึ้นในกลุ่มชนชั้นกรรมกรว่า เริ่มต้นจากรู้สึกว่าตัวตนถูกแยกออกจากกระบวนการผลิตในตัวของตัวเอง

¹ ทวีป วรดิถ, ปรัชญาว่าด้วยความผิดแปลกสภาวะ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วลี, 2524), หน้า 7-8.

² T.B. Bottomore and Maximillion (eds.), Karl Marx : Selected Writings in Sociology and Social Philosophy (Middlesex : Penguvin Books Ltd., 1956), pp. 175-185.

ไปสู่การถูกแยกออกจากผลผลิตที่ได้จากกระบวนการผลิตนั้น ไปสู่การถูกแยกออกจากข้อผูกพันทางสังคมไปสู่การถูกแยกออกจากบุคคลอื่น ๆ และความเป็นมนุษย์ของตนเองในที่สุด ซึ่งลำดับขั้นดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกจากกันได้แต่กลับมีความเกี่ยวพันเป็น "ลูกโซ่" กันไปโดยเริ่มจาก alienation จากกระบวนการผลิตไปสู่สภาพการณ์อื่น ๆ ต่อไป¹

แมกซ์ เวบเบอร์ นักสังคมวิทยา ได้โต้แย้งว่าแนวความคิด alienation ของมาร์กซ์นั้น เป็นเพียงการมองเพียงรูปแบบเดียวของแนวโน้มสภาวะ alienation ที่มีลักษณะเป็นสากลมากกว่า กล่าวคือ ทหารอาชีพในปัจจุบันนั้นอยู่ในสภาวะถูกแยกออกจากเครื่องมือของความรุนแรง นักวิทยาศาสตร์ถูกแยกออกจากเครื่องมือในการค้นคว้า และข้าราชการถูกแยกออกจากเครื่องมือทางการบริหาร²

อย่างไรก็ตาม ในการใช้แนวความคิด alienation มาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของมาร์กซ์ เป็นความพยายามที่จะอธิบายว่าในความเป็นจริงแล้ว alienation เป็นสภาวะทางสังคมที่ครอบงำบุคคล (objective conditions) เช่น สภาพความเป็นอยู่ และสภาพการทำงานของชนชั้นกรรมกรที่ถูกครอบงำโดยกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรมทุนนิยม ซึ่งในการศึกษาในช่วงต่อมาได้มีความพยายามที่จะใช้แนวความคิดนี้มาอธิบายในลักษณะที่เป็นสภาวะทางจิตของบุคคล (subjective conditions) เช่นการศึกษาของ ลีโอ ซโรล (Leo Srole) ที่ได้นำเอาแนวความคิด "anomie" ของเดอร์ไคม์ มาศึกษาถึงสภาวะทางจิตที่รู้สึกหมดหวัง (despair) ในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบในเชิงเปรียบเทียบ

¹ ผู้สนใจโปรดศึกษาเพิ่มเติมจาก สมชัย วงศ์ประเสริฐสุข, "การศึกษาภาวะเอเลี่ยนเนชัน ในบรรดาลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), บทที่ 2 และบทที่ 3.

² สมชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและผลกระทบที่มีต่อทัศนคติทางการเมืองบางประการ (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 32-33.

กับผู้อื่น (physic deprivation) สภาวะทางจิตนี้เรียกว่า "anomia" เกี่ยวโยงกับการไม่มีส่วนร่วมในทางการเมือง¹ เช่นเดียวกับความรู้สึกโดดเดี่ยว (isolation) อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของ alienation ที่จะกล่าวต่อไป

2. คำจำกัดความและองค์ประกอบ

ปัญหาที่สำคัญอย่างมากในการศึกษาแนวความคิด alienation คือความสับสนในการที่จะให้คำจำกัดความของแนวความคิดที่เด่นชัดและรัดกุม แม้แต่มาร์กซ์ ศึกษาเฉพาะในหมู่ชนชั้นกรรมกรที่มี alienation แต่ในขณะที่เดียวกัน alienation เกี่ยวพันกับการที่บุคคลเห็นห่าง (estrangement) ซึ่งมันก็ไม่ชัดเจนว่าเห็นห่างจากอะไร หรือจากใคร จึงยังก่อให้เกิดความสับสนในการให้คำจำกัดความของ alienation แม้แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า alienation เป็นแนวความคิดที่มีฐานที่ใช้อธิบายพฤติกรรม เบียง เบน แต่นักวิชาการตะวันตกบางคนถึงกับเสนอว่า "การให้คำจำกัดความของ alienation เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเสียแล้ว-เพราะว่าเราสามารถรู้สึกได้ว่าความรู้สึก alienation เปรียบเสมือนกระดูกทุกชิ้นในร่างกายของเราทุกคน ดังนั้นถ้าเราไม่เข้าใจ alienation โดยสัญชาตญาณแล้วเราก็จะรู้สึก alienation โดยคำจำกัดความของมันเอง"² แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยจะเรียกคำนี้ว่า "ความเมินห่าง" เนื่องจากมีการเรียกในภาษาไทยหลายคำ เช่น "ความแปลกแยก" "ความแปลกสภาวะ" เป็นต้น แต่ผู้วิจัยคิดว่า คำว่าความเมินห่าง เป็นคำที่ให้ความเข้าใจได้มากพอสมควร

ปัญหาในการหากรอบทางความหมายดังกล่าว ได้รับการแก้ไขได้อย่างมาก จากผลการศึกษาของนักวิชาการ 2 ท่าน ที่ช่วยทำให้สื่อความคิดที่ว่าด้วย ความเมินห่าง (alienation) นี้มีความกระจ่างขึ้น คือ การศึกษาของ เมลวิน ซีแมน และ เคนเน็ท เคนนิสตัน

¹Leo Srole, "Social Integration and Certain Corollaries An Exporatory Study," American Sociological Review. 21 (December 1956), pp. 709-716.

²Gerold Sykes (ed.), Alienation : The Cultural Climate of Our Time (New York : George Brazillar, 1964), p. XIII.

เมลวิน ซีแมน (Melvin Seeman)¹ ได้ศึกษาความเมินห่าง (alienation) ออกเป็น 5 องค์มิติที่ไปเกี่ยวข้องกับ "พฤติกรรม" ของบุคคลด้วย โดยถือว่าสภาวะความเมินห่าง (alienation) นี้ เป็นเงื่อนไขทางสังคม (objective conditions) ที่กำหนดให้ มีลักษณะทั้ง 5 ประการ ซึ่งลักษณะของทัศนคติของบุคคลทั้ง 5 ประการนี้ (มองในทางกลับกัน เป็น subjective conditions) สามารถเข้าใจถึงพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะต่อ ต้านได้ องค์มิติ 5 ประการดังกล่าว ได้แก่²

1. ความรู้สึกไร้อำนาจ (powerlessness) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่คาดหวังว่า พฤติกรรมของเขาไม่สามารถไป "กำหนดผลที่จะเกิดตามมา" ได้หรือไม่สามารถนำไปสู่ "ผล ตอบแทน" ที่เขาต้องการได้ ซีแมนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ 3 ประการ คือ

ก). ความหมายนี้ไม่ได้ถือว่าเป็นความไร้อำนาจ จากสภาพการณ์ใด สภาพการณ์ หนึ่งในสังคม

ข). ความไร้อำนาจนี้ไม่ได้นำไปสู่คำอธิบายอื่น ๆ เหมือนอย่างมาร์กซ์ เพราะ มันเป็นความรู้สึกของบุคคลที่เป็นผลมาจาก "ความไม่สอดคล้องกัน" (discrepancy) ระหว่าง "การควบคุมความเป็นไปทางสังคม" ที่บุคคลคาดหวังกับที่บุคคลปรารถนา และ

ค). ความไร้อำนาจนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อความเข้าใจในเรื่อง "การ ควบคุม" (control) ที่บุคคลหนึ่งมีต่อสภาพแวดล้อม

2. ความรู้สึกไร้ความหมาย (meaninglessness) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่ เข้าใจเหตุการณ์ที่เขามีส่วนร่วมอยู่ว่าเขาไม่มีความแน่ใจหรือไม่มีความกระจ่างชัดว่า อะไรเป็น สิ่งที่เขาควรเชื่อ เพราะเขาไม่มีโอกาสได้พบกับความเป็นมาตรฐานในการเข้าใจอย่างชัดเจน ถึงการกำหนดทัศนคติทางสังคม บุคคลไม่สามารถ "ทำนาย" ถึงผลที่ตามมาของการ- กระทำตามความเชื่อที่เขามีอยู่

¹Melvin Seeman, "On the Meaning of Alienation," American Sociological Review 24 (1959), pp. 783-791.

²Ibid., p. 785.

ซีแมนได้ตั้งข้อสังเกตเปรียบเทียบกับความไร้อำนาจว่า "ความไร้อำนาจ" แสดงนัยถึงความสามารถในการ "ควบคุม" (control) ผลที่ตามมาทางพฤติกรรมในขณะที่ "ความไร้ความหมาย" แสดงนัยถึงความสามารถในการ "ทำนาย" (predict) ผลที่ตามมาทางพฤติกรรม¹ เขาได้อธิบายเพิ่มเติมอย่างน่าสนใจว่า ความรู้สึกไร้ความหมายเป็นอิสระจากความรู้สึกไร้อำนาจ เพราะภายใต้สภาพการณ์บางขณะ การคาดหวังของบุคคลในการควบคุมปรากฏการณ์ (แสดงนัยถึงความไร้อำนาจ)² อาจจะไม่ใช่เป็นสิ่งที่คู่ไปกับความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อปรากฏการณ์นั้น (แสดงนัยถึงไร้ความหมาย) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อบุคคลอยู่ในสภาวะการณ์ที่เขาพอจะเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมได้ (ระดับไร้ความหมายต่ำ) ก็จะเป็นมูลเหตุประการหนึ่งในการคาดหวังที่สูงขึ้น ที่จะควบคุมผลของพฤติกรรมในทางสังคม เพราะสังคมไร้บรรทัดฐานที่ใช้ควบคุมความประพฤติของบุคคล

3. ความรู้สึกไร้บรรทัดฐาน (normlessness) ในองคัมิตินี้เป็นการอธิบายเรื่อง "anomie" ของ เดอร์ไคม์ ในประเด็นที่ว่า เป็นสภาพการณ์ที่บรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดความประพฤติของบุคคลได้สูญสลายไปหรือไร้ประสิทธิภาพในการปกครองพฤติกรรมของบุคคล บุคคลจะกระทำทุกอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางสังคม แม้ว่าวิธีการนั้นจะไม่ใช่ที่ยอมรับกันในทางสังคม ซีแมนได้ชี้ว่าลักษณะของบรรทัดฐานนี้เป็นอิสระจากความไร้อำนาจและไร้ความหมาย³

4. ความรู้สึกโดดเดี่ยว (isolation) เป็นการคาดหวังหรือเป็นค่านิยมของบุคคลในการให้คุณค่าตอบแทนค่าต่อเป้าหมาย หรือความเชื่อซึ่งโดยปกติแล้วได้รับการให้คุณค่าอย่างสูงในสังคมนั้น

ความหมายในองคัมิตินี้ใช้กันมากในการอธิบายบทบาททางความคิดที่นำไปสู่การถดถอยความคิดของบุคคลออกไปจากมาตรฐานทางวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไปในสังคมนั้น บุคคลอาจจะก่อให้เกิดสถานการณ์ที่เป้าหมาย และบรรทัดวิธีไม่อาจไปด้วยกันได้ ทำให้บุคคลหลุดออกจากโครงสร้างทางสังคมไปสู่การเผชิญหน้า และความพยายามที่จะนำไปสู่การมีชีวิตอยู่ในโครงสร้างสังคมใหม่ ดังนั้นในความหมายนี้ ซีแมนได้เน้นว่าเป็นสภาวะ alienation จากมาตรฐานและ เป้า-

¹Ibid.

²Ibid., pp. 786-7.

³Ibid., pp. 787-8.

หมายต่าง ๆ ที่เป็นใหญ่อยู่ในสังคม¹ จึงมีความเกี่ยวพันกับความไร้บรรทัดฐาน (normlessness) อยู่มาก

5. ความรู้สึกเหินห่างจากตนเอง (self-estrangement) เป็นความรู้สึกของบุคคลว่า เขามีใช้ตัวของเขาเองอีกต่อไป การกระทำหรือพฤติกรรมของเขาขึ้นอยู่กับความคาดหวังสิ่งตอบแทนที่จะได้รับในอนาคตมิใช่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจที่มีความหมายในตัวของมันเอง

โดยสรุปแล้ว สิ่งที่ซีแมนต้องการจะบอกเกี่ยวกับการศึกษาความเหินห่าง (alienation) ของเขาก็คือ มันเป็นเรื่องของความรู้สึก หรือสภาวะทางจิตที่เกี่ยวกับการคาดหวัง (expectancy) ของบุคคลต่อการกระทำของตนและต่อสภาพสังคม² องค์ประกอบ 5 ประการของซีแมนได้กลายเป็นแนวทางการศึกษาของนักวิชาการตะวันตกต่าง ๆ ตลอดมาเพื่อพยายามที่จะกำหนดแนวความคิดความเหินห่าง (alienation) ให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น เช่น ดิน (Dean)³ เลวิส ฟิวเออร์ (Lewis Fever)⁴ เนลและเรตติง (Nell and Retting)⁵ เป็นต้น

¹Ibid., p. 788.

²เจลิเยว ฤกษ์จุฬิมล "การศึกษาเอเลี่ยนเนชันในมหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520) หน้า 5.

³Dwight Dean, "Alienation : Its Meaning and Measurement," American Sociological Review 26(1961), pp.753-8.

⁴Lewis S. Fever, "What Is Alienation : The Career of a Concept," New Politics 1 (Spring 1962), pp.116-34.

⁵Arther G. Neal and Salomon Retting, "Dimensions of Alienation among Manual and Non-Manual Workers," American Sociological Review 28(Aug. 1963), pp. 599-608.

เคนเน็ท เคนิสตัน (Kenneth Keniston)¹ เป็นอีกผู้หนึ่งที่ผลงานการศึกษาของเขา ได้ช่วย "วางกรอบ" ในการศึกษาความเมินห่าง (alienation) ได้อย่างชัดเจนและรัดกุม โดยเขาได้พิจารณาประเด็นสำคัญ 4 ประการ ว่าเป็นลำดับในการพัฒนาความรู้สึก alienation ของบุคคล ดังนี้

1. จุดร่วม (focus) พิจารณาว่าความเมินห่าง จะต้องมียุทธวิธีหนึ่ง ๆ เช่น self - alienation ซึ่งแสดงถึงการขาดหายไปของความเกี่ยวเนื่องระหว่างความเป็นบุคคล กับส่วนที่คุณค่าที่จำเป็นที่สุดของความเป็นบุคคล intellectual alienation แสดงนัยหนึ่ง การขาดการผูกพันทางคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมรอบ ๆ ตัวบุคคลหรือแม้แต่ labour alienation ซึ่งแสดงนัยถึงการขาดหายไปของความสัมพันธ์ในกระบวนการทำงานหรือแรงงานบุคคล เคนนิสตัน ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การขาดไปถึงความเกี่ยวข้องของความเมินห่าง (alienation) ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอาจจะขยายไปสู่แบบอื่น ๆ ได้ปัญหาในการศึกษาคือความเมินห่าง (alienation) จากจุดใด

2. สภาวะแทนที่ (replacement) เมื่อเกิดความเมินห่าง (alienation) ขึ้น แล้ว สัมพันธภาพทางสังคมเดิมได้ถูกแทนที่ด้วยสัมพันธภาพแบบใหม่ในลักษณะของ "ความรู้สึกที่แรงกล้า" เช่น การปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง การต่อต้านอย่างรุนแรง การเป็นศัตรูกันอย่างเปิดเผย เป็นต้น ปัญหาก็คือว่า สัมพันธภาพทางสังคมแบบใดที่ได้เข้ามาแทนสัมพันธภาพทางสังคมเดิมที่หายไป เมื่อเกิดสภาวะความเมินห่าง (alienation) ขึ้น

3. วิธีการแสดงออก (mode) ความเมินห่าง (alienation) เป็นการแสดงออกถึงการปฏิเสธต่อบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมในหลายแนวทางด้วยกันอาจจะมีความพยายามผลักดันที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมสังคม (alloplastic mode) หรือ ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคลเอง (autoplactic mode) ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าบุคคลที่เกิด alienation จะแสดงความรู้สึกนั้นออกมาอย่างไร

¹Kenneth Keniston, "The Varieties of Alienation : An Attempt at Definition," The Uncommitted (New York : Dell, 1965), pp. 454-58.

4. หน่วยหรือแหล่งที่มา (agent) ของความรู้สึก alienation ซึ่งมันเป็นไปได้ทั้ง 2 ทางคือ alienation ที่เกิดจากสภาพบังคับ เช่น การศึกษาของมาร์กซ์ หรือเกิดจากการเลือก (choice) อย่างอิสระของบุคคลเพื่อเป็นทางออก เช่นการศึกษาของโฟรมม์¹ อย่างไรก็ตาม เคนนิสตันเห็นว่ามันมีความเกี่ยวข้องกัน บุคคลที่ถูกสภาพแวดล้อมปฏิเสธเขา เขาก็จะเลือกที่จะปฏิเสธสภาพแวดล้อมนั้นด้วย แต่ก็มีบ่อยครั้งที่มันไม่มีความสัมพันธ์กัน² ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า ใคร (อะไร) ที่เป็นหน่วยหรือแหล่งที่มาของ alienation

แท้ที่จริงแล้วการศึกษาของเคนนิสตัน เขาได้สร้างเป็น "แบบฉบับ" ของ alienation ไว้ด้วย โดยตั้งข้อสมมติฐานไว้ว่าความเมินห่าง (alienation) ของบุคคลอาจมองได้ว่าจุดขั้วปลายทางของเส้นตรงระหว่างลักษณะการปฏิเสธ (rejection) ไปสู่อีกขั้วปลายทางหนึ่งที่มีลักษณะของ "การลงรอยกัน" (conformism) ซึ่งตลอดระยะเวลาของเส้นทัศนคตินี้ ความรู้สึก alienation ที่มีต่อ "บรรทัดฐานทางพฤติกรรม" (behavior norms) และ "ค่านิยมทางวัฒนธรรม" (cultural values) สามารถที่จะเข้ามาแทนที่ได้ในระดับต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของทัศนคติ rejection หรือ conformism และจะแสดงออกมาในวิธีหนึ่งระหว่าง alloplastic mode กับ autoplatic mode ผลที่ตามมาคือ แบบฉบับของพฤติกรรมต่าง ๆ (โปรดดูตารางที่ 2.3)

เคนนิสตันจึงได้จำกัดความหมายของความเมินห่าง (alienation) ตามที่เขาได้ศึกษาว่า เป็นสภาวะของการไม่ยอมรับค่านิยมที่คนทั่วไปในสังคมยึดถือ (percieved social values) และการแสดงอาการต่อต้านข้อค่านิยมนั้น³ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีผลการศึกษา

¹Eric Fromm, The Sane Society (New York : Holt, Rinechart and Winston, 1955).

²Keniston, "The Varieties of Alienation.....," p.455.

³Kenntth Keniston, Youth and Dessent : The Rise of a New Opposition (New York : Harcourt Brace Jovanovich Inc., 1971), P.171.

ตารางที่ 2.3 ขอบข่ายความเหินห่าง (alienation) ตามแนวความคิดของ Keniston

รูปแบบ (Type)	ลักษณะ (Characteristic)	จุดรวม (Focus)	วิธีการ (Mode)	ขอบเขต (Area)	ลักษณะเด่น (Identity)	พฤติกรรม (Behaviors)
1. การกระทำเพื่อ ล้มระบบ (Subversion)	ความรุนแรง (Violation)	บรรทัดฐานทาง พฤติกรรม (Behavior norms)	เปลี่ยนสภาพแวดล้อม (Alloplastic)	กิจกรรม (Activity)	การไม่ยอมเชื่อฟัง (Civil disobedience)	พวกนิยมความรุนแรง, การก่อความ ไม่สงบ, การปฏิวัติ, การก่อการ ร้าย, ลอบวางเพลิง เป็นต้น
2. การกระทำนอก เส้นทาง (Acting-Out)	ความรุนแรง (Violation)	บรรทัดฐานทาง พฤติกรรม (Behavior norms)	เปลี่ยนแปลงตนเอง (Autoplastic)	การปรับตัว (Adjustment)	มีปัญหาในการปรับตัว (Maladjustment)	ทำตัวเป็นพวกกวนเมือง, พวกเบื่อ หน่ายสังคม, วิกลจริต, ลักเพศ, ทำร้ายตนเอง เป็นต้น
3. การวิพากษ์วิจารณ์ (Criticism)	การไม่ยอมรับ (Repudiation)	ค่านิยมทาง วัฒนธรรม (Cultural Values)	เปลี่ยนสภาพแวดล้อม (Alloplastic)	อุดมการณ์ (Ideology)	ความคิดแสวงหา อุดมการณ์แบบใหม่ๆ (Ideological Innovation)	นักปฏิรูปสังคม, อุดมคตินิยม, ชอบ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับอุดมการณ์ สังคม-วัฒนธรรม เป็นต้น
4. การถอนตัว (Withdrawal)	การไม่ยอมรับ (Repudiation)	ค่านิยมทาง วัฒนธรรม (Cultural Values)	เปลี่ยนแปลงตนเอง (Autoplastic)	การอยู่ภายใน ระบบ (Internalization)	แยกตัวเอง (Detachment)	โรคจิตหลงลืมตนเอง, พวกติดยา เสพติด, บุคลิกภาพเก็บตัว, ความ รู้สึกเกลียดชังเพื่อนมนุษย์, จิตเภท ประเภทหนีตนเอง เป็นต้น

ที่มา : ดัดแปลงมาจาก Kenneth Keniston, "The Varieties of Alienation....." p. 457.

ที่สำคัญของซีแมน และเคนนิสตันดังกล่าวมาแล้ว ก็ได้ทำให้ปัญหาในความพยายามจำกัดความพยายามของความเมินห่าง (alienation) ได้ลึกลง ประเด็นนี้ มิลตัน ยิงเจอร์ (Milton J. Yinger) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า alienation เป็นสภาวะการณ์ของการสูญหายไปของสัมพันธภาพและการสูญหายไปของลักษณะการมีส่วนร่วมและการควบคุมโครงสร้างทางสังคม เขาได้ชี้ให้เห็นปัญหาที่ว่า "คำจำกัดความหรือความหมายของความเมินห่าง (alienation) นั้นมีระดับของการลดหลั่นกันมากมาย กล่าวคือ มีความเกี่ยวพันกันในความหมายของการมองโลกในแง่ร้าย (pessimism) ความไร้อำนาจ (powerlessness) การเยาะเย้ยถากถาง (cynicism) ความสิ้นหวัง (despair) ความรู้สึกที่ว่าตนเองอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาพแวดล้อมภายนอก (external control) ความรู้สึกทุกข์กังวลใจที่ยังคงอยู่ (existential anxiety) ลักษณะอำนาจนิยม (authoritarianism) ความรู้สึกไร้ประสิทธิภาพ (inefficacy) ความไม่น่าเชื่อถือ (distrust) ความเฉื่อย (apathy) ไร้ความหมาย (meaninglessness) ไร้บรรทัดฐาน (normlessness) ความรู้สึกเหินห่างจากตนเอง (self-estrangement) และความรู้สึกโดดเดี่ยว (isolation) การศึกษายังซับซ้อนมากขึ้นเมื่อต้องศึกษาถึงสภาวะ anomie ด้วยว่า เป็นคุณสมบัติของปัจเจกชนซึ่งความเมินห่าง (alienation) จึงไม่สามารถให้คำจำกัดความได้ แต่มันเป็นประเด็นที่สำคัญอย่างมากสำหรับสภาวะการณ์ของความเป็นมนุษย์¹ จากคำวิจารณ์ของอิงเจอร์ จึงทำให้เข้าใจได้ว่า ความเมินห่าง (alienation) เป็นแนวความคิดในเชิงละเอียดอ่อนและอ่อนไหว (sensitizing concept) ระหว่างแนวความคิดต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้น ซึ่งข้อสรุปนี้จะพบได้ในงานวิจัยในเชิงประจักษ์ของนักวิชาการตะวันตกส่วนมากที่ผ่านมาจะเป็นการศึกษาถึง "บางส่วน" ของแนวความคิดนี้ เป็นการพยายามที่จะวางกรอบเพื่อที่จะวัดหรือศึกษาถึงสัมพันธภาพระหว่างความเมินห่าง (alienation) กับแนวความคิดอื่น ๆ และเพื่อตรวจสอบวิธีการที่แบบต่าง ๆ ของความเมินห่าง (alienation) ที่จะแสดงออกมาในรูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่จะกำหนดว่าแบบต่าง ๆ ของความเมินห่าง (alienation) นั้นเป็นสิ่งที่ขึ้นต่อกันและกัน มิใช่เป็นระดับเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเอกเทศ

¹Milton J. Yinger, "Anomie, Alienation and Political Behavior," in Jean K. Knutson (ed.), Handbook of Political Psychology (San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1973), pp. 176-78.

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความเอนห่าง (alienation) กับการไร้ทิศทาง (anomie)

แนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับความเอนห่าง (alienation) ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาการฆ่าตัวตาย (suicide) ของคนในสังคม ของอีมิล เดอไคม์ (Emile Durkheim)¹ ซึ่งเขาได้อธิบายว่า สภาวะทางสังคมที่บรรทัดฐานทางสังคม (social norms) ที่เคยใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมได้พังทลายลงนั้น จะปรากฏขึ้นเมื่อ ความเชื่อ และการกระทำของปัจเจกบุคคลเกิดความไม่แน่นอน มีการใช้วิธีการที่ไม่ได้รับการยอมรับเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้น เดอไคม์ ได้ใช้แนวความคิด anomie อธิบายถึง

1. คุณลักษณะของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีระดับของความเห็นพ้องต้องกันในบรรทัดฐาน และ ค่านิยมต่าง ๆ อยู่ในระดับที่ต่ำ และ
2. การสูญเสียสภาพบูรณาการของหน้าที่ทางสังคมต่าง ๆ

anomie จึงเป็นคุณสมบัติของระบบวัฒนธรรม (culture system) ของสังคมไม่ใช่เป็นคุณลักษณะของปัจเจกบุคคล ซึ่งถ้ากล่าวถึงระบบการเมืองก็เป็นสภาวะการณ์ที่ไม่มีกลุ่มหรือระบบการเมืองแบบใดที่จะถูกยอมรับให้มีความชอบธรรมพอที่จะเข้ามามีอำนาจ หรือมีอิทธิพลเหนือปัจเจกชนในสังคมการเมืองนั้น ๆ

จึงกล่าวได้ว่า สังคมที่เป็น anomie ตามแนวความคิดของ เดอไคม์ นั้นจะปรากฏออกมาถึงระดับของความสมานฉันท์ (consensus) และบูรณาการต่าง ๆ (integration) อยู่ในระดับต่ำ

ความแตกต่างจากแนวความคิดความเอนห่าง (alienation) ของมาร์กซ์ อยู่ตรงที่ว่า เดอไคม์ ได้ตั้งฐานความคิดไว้เบื้องต้นว่ามนุษย์ต้องการข้อกำหนดทางสังคม และการควบคุมทางสังคมเพื่อก่อให้เกิดความสุขในสังคม ในขณะที่มาร์กซ์ มองว่าโดยธรรมชาติแล้ว พื้นฐาน

¹Emile Durkheim, Suicide (New York : The Free Press, 1952), pp. 246-54.

ของมนุษย์ปรารถนาการมีเสรีภาพจากข้อผูกพันทางสังคม เพื่อที่จะบรรลุผลสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ความแตกต่างดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดแบบของสังคมอุดมคติที่กำจัดสภาวะ alienation ที่ต่างกัน

แต่อย่างไรก็ตาม จุดที่แนวความคิดทั้ง 2 มาบรรจบกันนั้น คือ มาร์กซมองเห็นว่าพวกชนชั้นกรรมกรมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างความต้องการภายใน (inner need) กับศักยภาพและการทำงานของเขากล่าวคือ ความปรารถนาที่จะบูรณาการ (integration) ระหว่างตัวตนกับผลผลิต และกระบวนการผลิตของเขา ขณะเดียวกันธรรมชาติของมนุษย์ก็จะอยู่ในสังคม เพราะความเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ (human being) ซึ่งความต้องการอยู่รวมกันในสังคมก็เป็นลักษณะของความปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างบุคคลในลักษณะของบูรณาการ (integration) นั่นเองซึ่งเคอร์โคม เห็นว่าลักษณะของบูรณาการ (integration) เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นหัวใจของแนวความคิด anomie ของเขาด้วยเช่นกัน¹

เนื่องจากความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของแนวความคิดทั้ง 2 ดังกล่าว ทำให้มีการนำมาศึกษาโดยปราศจากความชัดเจนในความหมายและในการวัด โดยงานวิจัยส่วนใหญ่จะใช้แนวความคิดทั้ง 2 ดังกล่าวมารวมกันเพื่อศึกษาตรวจสอบพฤติกรรมของบุคคลที่ปรากฏออกมาภายใต้สภาวะการณ์ทางสังคมต่าง ๆ

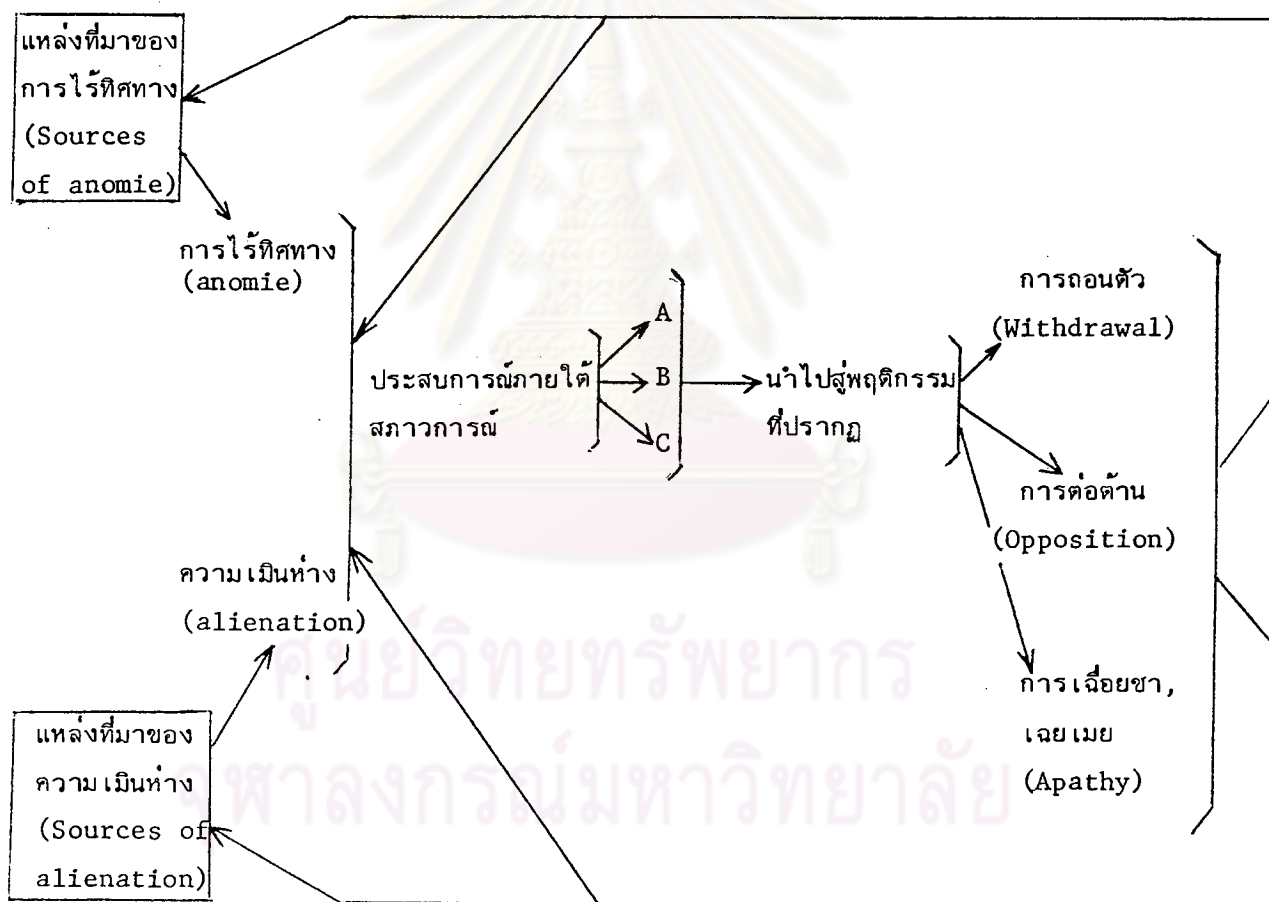
มิลตัน ยิงเจอร์² ชี้ให้เห็นความแตกต่างของแนวความคิดทั้ง 2 ว่าความเินห่าง (alienation) มิใช่พฤติกรรมแต่เป็นความโน้มเอียงของบุคคล ส่วน anomie มิใช่ความจริงที่มีลักษณะเอกภาพแต่มีลักษณะของความหลากหลายในความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับความโน้มเอียงของบุคคลนั้น ๆ เมื่อเป็นดังนั้น บุคคลที่มีความรู้สึก alienation มาก ๆ มิได้สูญเสียลักษณะแรงจูงใจที่จะกระตุ้นในพฤติกรรมบางสิ่งบางอย่างไป ความสัมพันธ์ของแนวความคิดทั้งสองนี้เขาอธิบายว่า บุคคลที่มีความรู้สึก anomie จะก่อให้เกิดความรู้สึกเินห่าง และบุคคลที่รู้สึกเินห่างจะมีระดับความรู้สึก anomie ต่ำ ซึ่งในระดับแนวความคิดหนึ่งสามารถใช้เป็น

¹Steven Lukes, "Alienation and Anomie" in Peter Laslett and W. Runciman, Philosophy, Politics and Society 3rd Series (New York : Oxford Basil Blackwell, 1967), pp. 134-140, 149-56.

²Yinger, "Alienation and Political Behavior," p. 183.

ตัวชี้ของอีกแนวความคิดหนึ่งได้

และเมื่อพิจารณาผลกระทบของความรู้สึกทั้ง 2 ในทางการเมืองแล้ว ยิงเจอร์อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในอัตราที่ต่างกันก็ตี ความแตกต่างทางสังคมที่เกิดขึ้นก็ตี การมีสภาวะสงครามที่ยืดเยื้อ ตลอดจนการขยายตัวอย่างรวดเร็วของความต้องการหรือทะยานอยากของบุคคลต่าง ๆ ก็ตี สิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งที่มาของความรู้สึก anomie และ เหมินห่าง (alienation) ของบุคคลและในขณะเดียวกันก็เป็นผลที่ตามมา จากการสะท้อนกลับ (feedback) ในอิทธิพลของ anomie และ alienation ด้วยในเวลาเดียวกัน¹

ปรับปรุงจาก Yinger, "Anomie, Alienation and Political Behavior,"

p. 186.

¹Ibid., p. 185.

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างความเมินห่างและการไร้ทิศทาง

จากรูปแบบแนวความคิดของอิงเงอร์ดังกล่าวอธิบายได้ว่า อิทธิพลของตัวแปรอิสระ ซึ่งได้แก่สภาวะ anomie และ alienation ก่อให้เกิดผลทางพฤติกรรมที่ตามมา เช่น การถอนตัว (withdrawal) การต่อต้าน (opposition) การเฉยเมยเฉื่อยชา (apathy) ซึ่งผลทางพฤติกรรมที่ตามมานี้ก็จะสะท้อนกลับไปสู่ระบบที่ทำให้ผลทางพฤติกรรมที่ตามมาเหล่านั้นได้เกิดขึ้นมา กล่าวคือเป็นการเพิ่มสภาวะสังคมให้มีลักษณะ anomie และ alienation มากขึ้น ซึ่งผลทางพฤติกรรมที่ตามมานี้สามารถเพิ่มหรือลดที่มาของสภาวะ anomie และ alienation ได้ เช่น การเกิดขบวนการทางศาสนา ขบวนการทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งช่วยลดความรู้สึกไร้บรรทัดฐานทางสังคมของสมาชิกกลุ่มที่มีความรู้สึกเมินห่าง (alienation) หรือไม่ก็ก่อให้เกิดการแบ่งแยกกลุ่มตนเองออกไปจากสังคมเพื่อลดระดับความคับข้องใจ (frustration) ของสมาชิกกลุ่มก็ได้

ในการศึกษารายครั้งนี้ มิได้มุ่งศึกษาความแตกต่างของแนวความคิดทั้งสอง แต่ใช้แนวความคิดทั้งสองมาศึกษาร่วมกันในลักษณะเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เพราะเหตุว่าแนวความคิดเรื่องการไร้ทิศทาง (anomie) มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับแนวความคิดความรู้สึกไร้บรรทัดฐาน (normlessness) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวความคิดเมินห่าง (alienation) ดังได้กล่าวมาแล้ว อีกทั้งปัญหาในการศึกษาถึงตัวชี้ที่เด่นชัดของผลทางพฤติกรรมที่ตามมาต่าง ๆ จากระดับของการไร้ทิศทาง การไม่สามารถกำหนดถึงสถานการณ์เฉพาะของการไร้ทิศทาง รวมทั้งการไม่สามารถที่จะกำหนดถึงประชาชนที่ตกอยู่ในสภาวะดังกล่าวได้ จึงเป็นปัญหาในการที่จะศึกษาแยกกระหว่างความเมินห่างกับการไร้ทิศทาง ดังนั้นจึงมุ่งศึกษาแนวความคิด alienation เป็นสำคัญ โดยมีจุดร่วม (focus) ไปที่การเมือง (politics) โดยนำแนวความคิดบางส่วนของความเมินห่าง (alienation) มาศึกษา ได้แก่ ไร้อำนาจ (powerlessness) ไร้ความหมาย (meaninglessness) ไร้บรรทัดฐาน (normlessness) โดดเดี่ยว (isolation) และเมินห่าง (estrangement) ดังได้กล่าวรายละเอียดไปแล้ว

4. ความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง (political alienation)

เป็นความรู้สึกในทางลบของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง (political system) อันเนื่องมาจากการที่บุคคลไม่สามารถจะมีส่วนร่วมในการเข้าไปมีอิทธิพลหรือเข้าไปกำหนดเปลี่ยนแปลงระบบกฎเกณฑ์ค่านิยม บรรทัดฐานทางการเมืองที่ตัวเขาต้องอยู่ภายใต้ โรเบิร์ต เลน

(Robert E. Lane) อธิบายว่า การที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึกเหมินห่างจากระบบการเมืองนั้นจะปรากฏเป็นทัศนคติพื้นฐาน 3 ประการ คือ¹

1. รู้สึกว่าตนเองถูกกระทำ (object) ไม่ใช่เป็นตัวผู้กระทำ (subject)ทางการเมือง ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมเพราะไม่มีอิทธิพลทางการเมืองในทุกประการ
2. การเมืองการปกครองไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของเขา ไม่มีใครสนใจ ดังนั้นจึงไม่ใช่การเมืองการปกครองของเขา
3. ไม่เห็นชอบด้วยกับวิธีการตัดสินใจในทางการเมืองที่มีขึ้น เห็นว่ากติกาทางการเมืองขาดความยุติธรรม ขาดความชอบธรรม รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งหลอกลวง

David C. Schawrtz² ได้อธิบายความเหมินห่างทางการเมือง (political alienation) ในเชิงจิตวิทยาเพื่อนำไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองในการรวมกลุ่มว่า เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมของอารมณ์ที่ผสมผสานกันระหว่างความรู้สึกมุ่งหวัง (aspiration) ความคับข้องใจ (frustration) และความรู้สึกก้าวร้าว (aggression) นำไปสู่ความรู้สึกเหมินห่างจากระบบการเมือง เพราะเป็นผลมาจากระบบการเมืองนั้นขัดกับค่านิยมพื้นฐานของบุคคล ค่านิยมดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดความคับข้องใจและสร้างความขัดแย้งขึ้นในจิตใจ ทำให้บุคคลนั้นพยายามถอนตัว (withdraw) จากระบบการเมืองเพื่อเลี่ยงความขัดแย้งดังกล่าว และถ้าความขัดแย้งภายในจิตใจนั้นยังไม่สามารถลดได้ แต่กลับเพิ่มสูงขึ้นทำให้บุคคลที่ถอนตัวออกไปนั้น อาจจะหันมาสู่การมีพฤติกรรมในการปฏิวัติ

ในช่วงของความคับข้องใจ (frustration) และการตัดสินใจไม่ถูก (ambivalence) ของบุคคลนั้นอาจนำไปสู่พฤติกรรมได้ 3 แนวทางคือ

¹Robert E. Lane, Political Ideology : Why the American Man Believes What He Does อ้างถึงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว รายงานการวิจัยเรื่องข่าวสารการเมืองของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2523.), หน้า 101-2.

²David C. Schawrtz, "A Theory of Revolutionary Behavior," รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 (กันยายน-ธันวาคม 2516), หน้า 30-35.

1. การปรับค่านิยมของตนเอง (modification) เพื่อลดความขัดแย้งดังกล่าว ให้เข้ากับค่านิยมของระบบการเมืองนั้น

2. ปรับปรุงสังคม (social reformism) โดยพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) มากยิ่งขึ้นเพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ดำเนินไปตามวิธีทางที่สอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานที่ตนเห็นว่าเหมาะสม

3. เกิดความเหินห่างจากระบบการเมือง (alienated from political system) โดยสิ้นเชิง ซึ่งพวกนี้มีแนวโน้มต่อการเกิดพฤติกรรมในการปฏิวัติระบบการเมืองนั้นมากที่สุด

สภาพการณ์ (conditions) ที่ก่อให้เกิดความคับข้องใจและสร้างความขัดแย้งภายในจิตใจของบุคคลจนนำไปสู่การถอนตัวจากระบบการเมือง (political withdrawal) มีลักษณะหลายประการ ดังนี้¹

1. ค่านิยมของระบบการเมือง อาจจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หลักการใช้อำนาจทางการเมือง ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานของรัฐขัดกับค่านิยมของประชาชนกลุ่มหนึ่งในระบบนั้น

2. เกิดความคับข้องใจ (frustration) ของกลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลเปลี่ยนแปลงค่านิยมของระบบการเมืองนั้น ๆ ที่ขาดประสิทธิภาพและความเหมาะสมหรือขัดแย้งกับค่านิยมของกลุ่มคน (personal political futility)

3. บุคคลเกิดความรู้สึกว่าระบบการเมืองไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขข้อบกพร่องหรือปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นมาได้เอง (political futility)

4. เกิดความรู้สึกผสมผสานกันระหว่างความคับข้องใจ ความก้าวร้าว ความดูดัน นำไปสู่ความรู้สึกกดดัน ข่มขู่และความตึงเครียดจากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้

ผลทางพฤติกรรมของบุคคลที่ตกอยู่ในสภาวะนี้จะมีแนวโน้มของการขาดความสนใจ และผูกพันกับระบบการเมือง นำไปสู่การถอยถอนการสนับสนุน และการถอนตัวในที่สุด ซึ่งอาจปรากฏออกมาในหลายรูปแบบ เช่น การแยกตัวอยู่โดดเดี่ยว พวกวิกลจริตฆ่าตัวตาย พวกนิยมใช้วิธีการรุนแรงในทางการเมือง การประกอบอาชญากรรม เป็นต้น

¹Ibid. , pp.39-40.

แต่ที่จริงแล้ว การศึกษาสภาวะความเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ของบุคคลเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่ยอมรับ (rejection) โดยความสำนึกของบุคคลต่อบรรทัดฐาน (norms) ค่านิยม (values) สถาบัน (institues) ตลอดจนกระบวนการ (processes) ต่าง ๆ ทางการเมือง โดยที่บุคคลจะมีความรู้สึกว่าตนเองถูกทำให้เหินห่าง (estrange) จากปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ของระบบการเมืองที่บุคคลนั้นเข้าใจว่ามีผล (effect) โดยตรงต่อวิถีชีวิตของพวกเขา มันจึง เป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าบุคคลที่เริ่มมีความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองจะปฏิบัติตัวหรือมีพฤติกรรมอย่างไร เมื่อบุคคลนั้นต้องอยู่ภายใต้ระบบการเมืองที่เขาปฏิเสธ ซึ่งจะพบว่า บุคคลเหล่านี้จะไม่เข้าร่วมทางการเมืองด้วยใจสมัคร แต่จะพยายามถอนตัวออกจากระบบการเมือง (withdraw from political system) และจะกลายเป็นพวกเฉื่อยชาทางการเมือง (political apathy) แต่ในความเป็นจริงแล้ว บุคคลที่รู้สึกเมินห่างจากการเมืองอาจจะไม่กลายเป็นพวกที่เฉื่อยชาทางการเมืองด้วยก็ได้ เพราะพวกนี้ยังคงเป็นกลุ่มบุคคลที่กระตือรือร้นในกิจกรรมทางการเมือง (political activist) เพราะเกิดความรู้สึกเมินห่างทางจิตใจ¹ แต่ถ้าบุคคลพวกนี้เลือกที่จะอยู่ในระบบการเมืองนั้นต่อไป เขาอาจมีพฤติกรรมที่ต่อต้านระบบ ซึ่งในกรณีนี้ความเมินห่างของบุคคลนั้นจะเป็นเหตุให้เขาพัฒนาเอกลักษณ์ของตนใหม่ และผูกพันตนเองเข้ากับกลุ่ม กระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายดำเนินการเพื่อ เปลี่ยนแปลงระบบ ค่านิยม ทัศนคติทางการเมืองนั้น ๆ ดังนั้น เคนนิสตัน (Keniston) จึงได้สรุปว่าความเมินห่าง (alienation) ได้กลายมาเป็นความจริงที่สำคัญประการหนึ่งคู่ไปกับการคงอยู่ของมนุษยชาติ ซึ่งบุคคลต้องถูกบังคับให้อยู่ภายใต้สภาวะดังกล่าวโดยสภาพแวดล้อมการเพิ่มระดับของความรู้สึก เมินห่าง ได้กลายเป็นแบบของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ที่สำคัญระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมรอบตัวเขา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ปัญหาสำคัญในการศึกษาเรื่องความเมินห่าง (alienation) คือปัญหาในการให้คำจำกัดความ เนื่องจากความจริงที่ว่า ความเมินห่างเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้น

¹Stephen Koff, "The Political Use of the Concept of Alienation," In Frank Johnson (ed.), Alienation : Concept, Term and Meaning (London : Seminar Press Ltd., 1973), pp.269-81.

²Kenneth Keniston, "Alienation and the Decline of Utopia," American Scholar 19(Spring 1960), pp.161-200.

ระยะ ๆ ที่มีความรุนแรงสุดขีดและมักจะใช้โยงถึงทัศนคติในทางลบที่มีต่อสังคมโดยทั่วไป และใช้ในระบบการเมืองใดระบบหนึ่งเฉพาะ ได้มีผู้ศึกษาริชัยหลายท่านที่ได้พยายามแยกแยะแนวความคิดนี้แตกเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ตามที่ ซีแมน (Seeman) ได้เคยศึกษาไว้แต่จะหยิบยกผลงานวิจัยที่เด่น ๆ มาเป็นแนวทางวิเคราะห์วิจัย ดังนี้

มารวิน อี โอลเซน (Marvin E. Olsen) อธิบายว่า ความเมินห่าง (alienation) เป็นความรู้สึกของความเมินห่าง (estrangement) จากกันระหว่างตนเอง (self) กับหน่วยทางสังคมที่สำคัญ (salient social object) บางอย่างซึ่งอาจจะเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม หรือทางสังคมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคคล จึงพิจารณาได้ว่าความเมินห่างมีคุณลักษณะของปรากฏการณ์ที่เป็นตัวกระทำ (subjective phenomenon) เพราะสภาพสังคมไร้บรรทัดฐาน (normlessness) ทางคุณธรรมในการควบคุมความประพฤติ มิใช่เป็นสภาพการณ์ถูกกระทำ (objective condition) ความเมินห่างเป็นความผสมผสานกลมกลืน (assimilation) หรือไม่ก็แยกตัวโดดเดี่ยว (isolation) และความเมินห่างจะเป็นทัศนคติที่เป็นตัวกระทำ (subjective attitude) ในสภาพการณ์ที่บุคคลรู้สึกว่าตนเองถูกเมินห่าง (astrange) จากข้อผูกพันทางสังคมที่ถูกยึดถือโดยบุคคลที่เข้ามีส่วนร่วมในสังคมนั้นด้วยตัวเอง¹ ดังนั้นกระบวนการของความเมินห่างจึงดำเนินไปได้ 2 ขั้นตอนที่มีลักษณะควบคู่กันไป (dichotomizing) ซึ่งประกอบด้วย²

1. ความไร้สมรรถนะทางการเมือง (political incapability) เป็นความรู้สึกไร้ความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมของบุคคลเป็นสภาวะของความหมดหวัง (despair) ทางการเมืองที่จะให้การเมืองแก้ไขข้อบกพร่องได้ (political futility) ประกอบด้วยความรู้สึก

(1) ไร้แนวทาง (quidelessness) บุคคลไม่รู้และไม่สามารถค้นพบเป้าหมายทางสังคมได้โดยวิธีที่ชอบธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จได้

¹Marvin E. Olsen, "Two Categories of Political Alienation," Social Force 47(1969), p.289.

²Ibid., pp. 291-92.

(2) ไร้อำนาจ (powerlessness) บุคคลรู้และพยายามกระทำในสิ่งที่เหมาะสม เพื่อบรรลุผลในเป้าหมายของเขา แต่ในทางปฏิบัติการกระทำดังกล่าวไร้ประสิทธิภาพ

(3) ไร้ความหมาย (meaninglessness) บุคคลรู้ถึงการกระทำที่เหมาะสม ต่อการบรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายของเขา และมีความสามารถที่จะดำเนินการตามการกระทำเหล่านั้น แต่เขาก็เห็นว่าไม่มีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุผลเพียงพอระหว่างมรรควิธีต่าง ๆ เหล่านั้นกับเป้าหมายต่าง ๆ ของกิจกรรมที่เขากระทำ

2. ความไม่พึงพอใจต่อการเมือง (political discontentment) เนื่องจากสภาพแวดล้อมของบุคคลที่ไม่ได้ส่งเสริมให้เขาเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ ความรู้สึกดังกล่าวจึงถูกเลือกให้เกิดขึ้นในจิตใจของบุคคลนั้นที่มีต่อการเมือง โดยที่เขาตระหนักดีว่าระบบไม่ได้จัดให้มีกิจกรรมหรือเป้าหมายในทางการเมืองอย่างเพียงพอ ประกอบด้วยความรู้สึก

(1) ความแปลกแตกต่าง (dissimilarity) บุคคลพบว่าตัวเขาเองเป็นสิ่งแปลกออกมาจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมของเขา

(2) ความไม่พอใจ (dissatisfaction) บุคคลไม่สนใจยึดหรือปฏิเสธอย่างเปิดเผยต่อความสัมพันธ์ของตนเองกับสภาพแวดล้อมของเขา

(3) ความไม่สมหวัง (disillusionment) บุคคลได้ตระหนักดีว่าสภาวะแวดล้อมทางสังคมที่เป็นอยู่ของเขาไม่เป็นไปตามสิ่งที่เขาคิดว่ามันควรจะเป็นไป

อาด้า ดับบลิว ฟินิฟเตอร์ (Ada W. Finifter) ได้ศึกษาความเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลโดยแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ¹

1. ความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมือง (political powerlessness) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เขาไม่สามารถกระทำการใด ๆ ที่จะมีผลต่อการดำเนินงานของรัฐบาล การตัดสินใจทางการเมืองเป็นอิสระจากตัวเขาที่รู้สึกว่าตนเองไร้อำนาจที่ควบคุม ซึ่งฟินิฟเตอร์ย้ำว่า ความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมืองนี้มีความสัมพันธ์อย่างมากกับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้ง

¹Ada W. Finifter, "Dimensions of Political Alienation", American Political Science Review 2(June 1970), pp. 390-401.

2. ความรู้สึกไร้ความหมายทางการเมือง (political meaninglessness)

การตัดสินใจทางการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำนายได้หรือหารูปแบบได้ เพราะบุคคลไม่ใช่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจดังกล่าว ทางเลือกทางการเมืองต่าง ๆ ในตัวของมันเองไร้ความหมาย เพราะมันไม่สามารถทำนายถึงผลกระทบ (impact) ของมันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

3. ความรู้สึกไร้บรรทัดฐานทางการเมือง (political normlessness) เป็น

ความรู้สึกว่า ปทัสฐาน (norms) หรือกฎ (rules) ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อควบคุมความสัมพันธ์ทางการเมืองได้แตกสลายลงและพฤติกรรมในทางการเมืองที่เป็นที่เข้าใจและยอมรับกันได้สูญสลายไปด้วย ขณะที่พฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่เป็นที่ยอมรับได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งการบรรลุถึงเป้าหมายของตน

4. ความรู้สึกโดดเดี่ยวทางการเมือง (political isolation) เป็นการปฏิเสธ

ต่อบรรทัดฐานและเป้าหมายทางการเมืองที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง โดยสมาชิกอื่น ๆ ในระบบการเมืองนั้น มีนัยถึงการยอมรับบรรทัดฐานบางประการที่หันเหไปจากบรรทัดฐานทั่วไป บุคคลมีความเชื่อว่า การลงคะแนนเสียงหรือพันธะทางการเมืองอื่น ๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสาธารณะเป็นสิ่งที่ไม่สมควร โรเบิร์ต เลน ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า บุคคลที่มีความรู้สึกเหมินห่างแบบนี้จะรู้สึกว่าเป็น "Rules of the Games" เป็นสิ่งที่ไม่มีคุณธรรม รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่ลบล้าง¹

เลสเตอร์ มิลแบรท (Lester Milbrath) อธิบายว่าความเหมินห่างทางการเมืองเป็นความรู้สึกส่วนลึกและมีความเกี่ยวพันกันระหว่างการเหินห่าง (estrangement) การปฏิเสธไม่ยอมรับ (rejection) การมองโลกในแง่ร้าย (negativism) และการไร้ความสุข (unhappiness) ที่มีต่อระบบการเมืองหรือต่อส่วนสำคัญของระบบการเมืองนั้น บุคคลจะปฏิเสธระบบการเมืองและเห็นว่าไร้คุณค่าที่จะสนับสนุนระบบการเมืองนั้น ซึ่งในทางตรงกันข้ามผู้ที่จงรักภักดีต่อระบบการเมืองจะเห็นระบบการเมืองในด้านบวกและเชื่อว่ามีเหมาะสมที่

¹Lane อ้างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รายงานการวิจัยเรื่องข่าวสารการเมืองของคนไทย, หน้า 102.

จะเชื่อฟังและให้การสนับสนุน ดังนั้นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเป็นท่างทางการเมืองมี 2 ประเด็น คือ

1. ความไร้บรรทัดฐานทางการเมือง (political normlessness) หรือการ ไร้ทิศทาง (anomie) เป็นสภาวะของการขาดแคลนหรือขัดแย้งกันในบรรทัดฐานความรู้สึกไร้บรรทัดฐานเป็นการตั้งปัญหาหรือปฏิเสธต่อหลักการและสถาบันพื้นฐานของระบบการเมืองนั้น ๆ ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย บุคคลที่มีความรู้สึกไร้ทิศทาง (anomie) มีความเชื่อว่าการเลือกตั้งหรือความขัดแย้งในการเลือกตั้งเป็นสิ่งไร้สาระ และเชื่อว่าการเลือกตั้งและพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่หลอกลวงมากกว่าสิ่งที่ดีและถูกต้อง สภาวะไร้บรรทัดฐาน (normlessness) เกิดขึ้นในการเมืองที่มีลักษณะความแตกต่างกันในทางบรรทัดฐานต่าง ๆ แต่สำหรับความแตกต่างในมาตรฐานจะใช้ในเรื่องของการที่บุคคลมีความรู้สึกไร้ทิศทาง (anomie) มิลแบร์ท อธิบายเพิ่มเติมว่า ในระบบการเมืองที่เพิ่งเกิดขึ้นหรือกำลังเปลี่ยนแปลง (transitional political system) ที่คุณค่าเก่าได้สลายไป แต่คุณค่าทางสังคมใหม่ ๆ ยังไม่เป็นที่ยอมรับค่อนข้างจะเป็นสภาวะที่ทำให้หลายคนมีความรู้สึกไร้ทิศทาง (anomie) ได้มากกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเมืองสมัยใหม่¹

2. ความไม่ไว้วางใจหรือเหยียดหยันตาดงทางการเมือง (political distrust or cynicism) เป็นความรู้สึกที่มีต่อรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมือง มิลแบร์ทอธิบายว่าบุคคลที่ "ไว้วางใจ" จะมีความเชื่อว่าการเมืองมีแนวโน้มสู่สภาวะแห่งการปรับปรุงให้ดีขึ้น การเมืองมิใช่สิ่งที่สกปรกทั้งหมด และเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ข้าราชการ) ทำงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ในทางตรงกันข้ามผู้ที่มีความรู้สึก "ไม่ไว้วางใจ" จะมีความรู้สึกว่าประชาชนจะถูกหลอกลวง ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ของนักการเมือง มีความเชื่อว่าผู้นำทางการเมืองฉกฉวยผลประโยชน์เพื่อตนเอง และเชื่อว่าผลประโยชน์ที่สำคัญนั้นคือ อำนาจ (power)²

¹Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics (Chicago : Rand MacNally and Company, 1966), p. 62.

²Arthur H. Miller, "Political Issue and Trust in Government" 1964-1970," American Political Science Review Vol.66. No.3(1974),p.952.

ความไว้วางใจทางการเมืองนี้ อาเธอร์ มิลเลอร์ (Arthur H. Miller) อธิบายว่า เป็นความโน้มเอียงพื้นฐานในทางความรู้สึกหรือการประเมินค่า (evaluative) ต่อการเมืองการปกครอง.....องค์ประกอบของความไว้วางใจจะดำเนินไปตามระดับตั้งแต่ความไว้วางใจสูงสุด ไปจนถึงไม่ไว้วางใจสูงสุดหรือเย้ยหยันดากดาง (cynicism) ดังนั้นลักษณะของความเย้ยหยันดากดางดังกล่าวจึงเกี่ยวพันถึงระดับของความรู้สึกด้านลบที่มีต่อรัฐบาล และเป็นสภาวะการณแห่งความเชื่อที่ว่า รัฐบาลไม่ได้ดำเนินงานไปตามสิ่งที่ประชาชนคาดหวัง¹

จากลักษณะประเด็นสำคัญ 2 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเมินห่างทางการเมืองนี้ มิลแบร์ทเห็นว่า ความไร้บรรทัดฐานต่อระบอบการปกครอง (political normlessness) และความเย้ยหยันดากดางต่อผู้นำทางการเมือง (cynicism) มีความสัมพันธ์ต่อกัน แต่มีความแตกต่างกันในเชิงแนวความคิด กล่าวคือ บุคคลอาจจะยอมรับในความชอบธรรมของระบอบการปกครองแต่ไม่มีความไว้วางใจต่อผู้นำทางการเมือง การสนับสนุนต่อสถาบันทางการเมืองต้องแยกออกจากการสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมือง มิลแบร์ท ได้ตั้งข้อสังเกตว่า มัน เป็นสิ่งสำคัญในความแตกต่างกันดังกล่าวนี้ แต่เราไม่อาจจะมองเห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งผลงานทางวิชาการด้านรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับความไม่ไว้วางใจทางการเมือง ความเย้ยหยันดากดางตลอดจนการขาดความศรัทธาต่อระบบการเมืองมักจะใช้รวมไปกับความไม่ไว้วางใจต่อระบบการเมือง และต่อผู้นำทางการเมืองในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งโดยเฉพาะ

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาแนวความคิดเรื่องความเมินห่าง (alienation) ในมิติอื่นๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง เช่น โจเอล ดี แอบเบอร์บาช (Joel D. Abberbach) ศึกษาเรื่องความไว้วางใจ (trust) และประสิทธิภาพ (efficacy) ทางการเมือง โดยอธิบายว่าแนวความคิดทั้ง 2 เป็นจตุรร่วมซึ่งกันและกัน ปัญหาที่แอบเบอร์บาช สนใจศึกษา คือสภาพการทางสังคมอย่างใดที่กระตุ้นให้บุคคลที่มีความรู้สึกเมินห่างดังกล่าวเกิดการระดมทางการเมือง (political mobilization)² ในแง่มุมนี้ คอห์นเฮาเซอร์ (Kornhauser) ได้

¹ Milbrath, Political Participation, p. 64.

² Joel D. Abberbach, "Alienation and Political Behavior," American Political Science Review Vol. 63 (1969), pp. 86-99.

อธิบายไว้ว่าความเมินห่าง (alienation) ตามความหมายที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปนั้นจะไม่เกิดขึ้นในสภาวะแวดล้อมที่ปกติธรรมดา แต่จะกลับเป็นตัวกระทำ ในการระดม (mobilization) ให้เกิดขบวนการของมวลชน หรืออย่างน้อยสนับสนุนต่อพวกนิยมความรุนแรง พวกนักการเมือง และ/หรือผู้นำทางการเมืองแบบอำนาจนิยม เมื่อสภาวะทางจิตหรือสภาวะแวดล้อมทางวัตถุอยู่ในสภาวะเหมาะสมและผู้นำที่ถูกต้องกับสถานการณ์ได้เสนอตัวเองขึ้นมา¹ กรอบที่ได้จากความคิดดังกล่าว เป็นสิ่งที่ท้าทายให้เกิดการศึกษาในเชิงประจักษ์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองออกเสียงเลือกตั้งในอเมริกา ซึ่งผลการศึกษาต่าง ๆ ยังไม่สามารถอธิบายถึงพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลที่ตกอยู่ในสภาวะเมินห่างจากการเมืองได้ชัดเจนเท่าใดนัก ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

โดยสรุปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาแนวความคิดความเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ในองค์ประกอบหรือแนวความคิดด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันอย่างไรก็ตาม จะพบนัยสำคัญของแนวความคิดดังกล่าวพอเป็นกรอบที่ใช้ในการศึกษาวิจัยต่อไปได้ว่า เป็นเรื่องของความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาพการณ์ทางการเมืองที่บุคคลคาดหวังเอาไว้กับสภาพการณ์ทางการเมืองที่เป็นอยู่จริง กล่าวคือ บุคคลคาดหวังถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐ คาดหวังถึงความรับผิดชอบในการเป็นตัวแทนรักษาผลประโยชน์ของประชาชนของนักการเมืองหรือพรรคการเมืองคาดหวังถึงความถูกต้องเหมาะสมกับกติกาค่านิยมหรือกฎเกณฑ์ในทางการเมืองที่ยอมรับปฏิบัติกัน เป็นต้น แต่ในสภาพที่เป็นอยู่จริงของสิ่งที่บุคคลคาดหวังนั้น มิได้เป็นไปตามที่บุคคลคาดหวังเอาไว้ จะก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความแตกต่างของตนเองจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เป็นอยู่นั้น ก่อให้เกิดความผิดหวังความไม่พอใจ ดังนั้น ความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาวะการณ์ในอุดมคติที่คาดหวังไว้ กับสภาพการณ์ที่เป็นจริงของระบบการเมืองที่เป็นอยู่จึงเป็นจุดสำคัญอย่างยิ่งในการนำไปสู่การศึกษาถึงความเมินห่างทางการเมือง (political alienation)

¹โปรดดูรายละเอียดใน William Kornhauser, The Politics of Mass Society (Glencoe : Free Press, 1959).

5. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกมีประสิทธิภาพหรือความสามารถทางการเมือง (political efficacy or competence) ความรู้สึกศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ (faith in people), ความรู้สึกไว้วางใจทางการเมือง (political trust) และความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง (political alienation)

ในการศึกษาวิจัยแนวความคิดเรื่องความเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ของบุคคลที่อยู่ในสังคมเมือง (urban society) ว่าจะส่งผลต่อการมีพฤติกรรมทางการเมือง (political participation) ทั้งในระดับท้องถิ่น (local) และระดับชาติในรูปแบบใดนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวความคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับความผูกพันตนเองต่อสังคมต่อระบบการเมืองที่เป็นอยู่มากน้อยเพียงใด มีลักษณะของการส่งเสริม ชักชวนต่อการคงอยู่ของระบบการเมืองเพียงใด

ความหมายในทางวิชาการที่เป็นที่ยอมรับกันเกี่ยวกับความมีประสิทธิภาพทางการเมือง นั้นมีหลายความหมาย เช่น แคมป์เบล (Campbell)¹ ได้ให้ความหมายว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลว่าการกระทำทางการเมืองของตนมีหรือสามารถมีผลกระทบต่อกระบวนการทางการเมือง มีความรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยที่พลเมืองแต่ละคนสามารถมีบทบาทในการนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้น ดังนั้นความรู้สึกดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลหลายประการ ที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)

การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะทำหน้าที่ของตนในทางการเมืองเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตนได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับความรู้สึกที่ว่าตนเองมีความสามารถหรืออำนาจ (competence) หรือไม่ กล่าวคือมีความสามารถในการปฏิบัติภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ (efficacy) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีความสามารถในทางการเมือง (political competence)

สิ่งที่ใช้วัดความสามารถในทางการเมืองของบุคคลดังกล่าวนี้ อัลมอนต์และเวอร์บาเสนอแนะว่า ให้พิจารณาจากเครื่องมืออิทธิพลทางการเมือง (political influence) ซึ่งอาจ

¹A. Campbell, G. Gurin and W.E. Miller, The Voter Decides (Eyanston : Row & Peterson, 1954), p. 187.

จะเป็นความสามารถในการใช้อิทธิพลในทางการเมืองให้เกิดผลจริง ๆ ในขณะนั้น หรือหลังจากใช้อิทธิพลไปแล้ว หรือเป็นความสามารถที่ใช้อิทธิพลทางการเมืองออกไปแล้วแต่ยังไม่เกิดผล หรือเป็นเพียงแต่ความเชื่อของบุคคลที่ว่าตนจะสามารถใช้อิทธิพลทางการเมืองดังกล่าวของตนให้เกิดผลตามที่มุ่งหวัง ดังนั้น บุคคลที่มีความรู้สึกที่ตนเองมีความสามารถทางการเมือง (political competence) นี้เรียกได้ว่าเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพในทางการเมือง (effectively competent) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตนเอง ที่อัลมอนต์และเวอร์บา เรียกว่าเป็นผู้ที่มี sense of civic competence หรือมี sense of political efficacy¹

องค์ประกอบของความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง อีสตันและเคนนิส อธิบายว่าเป็นความรู้สึกมีศักยภาพทางการเมืองโดยตรงของบุคคล เป็นความคิดว่า ตนเองมีความสามารถที่จะเข้าใจการทำงานของรัฐบาล มีความสามารถที่จะหาช่องทางที่จะเข้ามามีอิทธิพลต่อรัฐบาลได้ รวมถึงความรู้สึกไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตาหรือไม่ยอมรับสภาพการณ์เป็นฝ่ายถูกปกครองแต่เพียงฝ่ายเดียว²

ตามความหมายและองค์ประกอบดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สำคัญยิ่งต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบกระตือรือร้น (gladiatorial activities)³ กล่าวคือ การที่บุคคลเชื่อว่าตนเองมีความสามารถหรือมีอำนาจ (competence or power) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จะทำให้เขารู้สึกถึงการมีประสิทธิภาพทางการเมืองที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนเองไม่มีอำนาจหรือไร้ความสามารถ (powerlessness) ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่มีต่อความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง (political alienation) อยู่ตรงที่ การขาดหายไปของความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลจะมีผลมาจากความไม่พอใจในความรู้้อำนาจ (power-

¹Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Boston : Little, Brown and Company, 1965), pp. 136-37.

²David Easton and Jack Dennis, Children in The Political System : Origin of Political Legitimacy (New York : McGraw-Hill, 1969), p.36.

³Milbrath, Political Participation, p. 58.

lessness) และความไม่ไว้วางใจในความสามารถของบุคคลผู้มีอำนาจทางการเมือง (political trust)¹ สัมพันธ์กับการขาดความศรัทธาในมนุษย์ (faith in people) ซึ่งลักษณะดังกล่าว เป็นสภาวะการณ์ของความรู้สึกไร้บรรทัดฐานทางการเมือง (political normlessness)² และด้วยจุดนี้เองจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมทางการเมืองที่มีระดับของความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองที่ต่ำ โดยแสดงออกมาในรูปของการกระทำทางการเมืองต่าง ๆ

โรเบิร์ต เลน ได้อธิบายขยายความต่อไปว่า สิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล ก็คือความสัมพันธ์ของบุคคลในทางสังคม (sociability) ที่จะต้องมีลักษณะของความไว้วางใจกันและกัน มีความเชื่อว่าบุคคลอื่น ๆ สามารถเชื่อถือได้ มีความสามารถร่วมมือร่วมใจกัน ให้ความช่วยเหลือและเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ซึ่งเขาเรียกว่า "ความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์" (faith in people)³ เมื่อบุคคลมีความรู้สึกศรัทธาต่อบุคคลอื่น เชื่อมั่นต่อบุคคลอื่น ๆ ก็จะเป็นการเตรียมพร้อมทางด้านจิตใจของบุคคลที่จะยอมรับกระบวนการทางประชาธิปไตย และเตรียมพร้อมที่จะเชื่อว่าตนเองหรือคนอื่น ๆ นั้นอาจจะมีประสิทธิภาพในการออกเสียงเลือกตั้งด้วย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งหมดจะต้องมีลักษณะของความสัมพันธ์ของบุคคลในทางสังคม (sociability) หรือความรู้สึกเชื่อมั่น ศรัทธาในบุคคลอื่น ประกอบอยู่ด้วย⁴

ในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้สึกศรัทธาต่อบุคคลอื่นจะเกี่ยวโยงไปถึงความรู้สึกศรัทธาหรือเชื่อมั่นต่อชุมชน สังคม ตลอดจนระบบการเมือง หรือไม่เพียงใดนั้น เลนได้อธิบายว่าความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์นั้น เป็นสัมพันธ์ทางสังคมในหลาย ๆ ด้านของพันธะทางสังคม (social obligation) ที่ควบคู่ไปกับความรู้สึกชื่นชอบสังคมหรือชุมชนที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ จะเป็นตัวก่อให้เกิด

¹ Wayne E. Thompson and John E. Horton, "Political Alienation as a Force in Political Action," Social Force 38 (1960), p. 90.

² Finifter, "Dimensions of Political Alienation," pp.390-401.

³ Lane, Political Life....., p. 163.

⁴ Ibid., p. 164.

เกิดประสิทธิภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพราะบุคคลนั้นจะมีความสมานฉันท์กับบุคคลอื่น ๆ ร่วมกันทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมือง โดยส่วนรวมไม่มีจิตใจของความเป็นศัตรู แต่มีจิตใจของความร่วมมือกัน¹ ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลหนึ่งมีความไม่ไว้วางใจต่อบุคคลอื่น ๆ ทั่วไปแล้ว บุคคลนั้นย่อมไม่อาจมีความรู้สึกไว้วางใจต่อผู้มีอำนาจซึ่งได้แก่รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้อย่างแน่นอน ความไม่ไว้วางใจต่อผู้มีอำนาจทางการเมืองนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่เฉพาะเจาะจงของความไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์²

ในการศึกษาระบบการเมืองต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับกันว่า ไม่มีรัฐบาลหรือระบบการปกครองใดที่จะดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากความจงรักภักดีและความไว้วางใจจากประชาชนภายใต้กรอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ความศรัทธาต่อบุคคล เป็นเหตุของความรู้สึกไว้วางใจต่ออำนาจทางการเมืองเป็นหัวใจสำคัญ เพราะบุคคลที่เห็นว่าไม่สามารถเชื่อถือใครได้ มีความรู้สึกว่าสังคมไม่เสมอภาคและไม่เป็นธรรม มีความเย้ยหยันในแรงจูงใจและความตั้งใจของรัฐบาลอยู่เสมอ (political cynicism) จะเป็นที่มาของความรู้สึกตนเองไร้อำนาจที่จะควบคุมความเป็นไปของสภาพแวดล้อม มองไม่เป็นผลที่จะได้รับตอบแทนจากการกระทำในทางสังคมการเมืองของตน ไม่เชื่อมั่นในหนทางเลือกต่าง ๆ ในสังคมการเมือง มีความรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่พอใจ เกือบชัง และรู้สึกว่าตนเองไม่ใช่เป็นสมาชิกของสังคมการเมืองนั้น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การถอนตัว การต่อต้านในที่ที่สุด

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ยังมีความสับสนในการให้คำจำกัดความ เนื่องจากได้นำแนวความคิดนี้ศึกษาแตกแยกไปสู่แนวความคิดอื่น ๆ ตามประเด็นที่ศึกษา ตามวัตถุประสงค์ตลอดจนประชากรที่จะศึกษา แต่ในการศึกษาเชิงประจักษ์ โดยส่วนใหญ่แล้วมุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในลักษณะที่ต่อต้านระบบการเมืองที่เป็นอยู่ด้วยนัยทางความหมายที่ว่าความรู้สึกเมินห่างของบุคคล เป็นความโน้มเอียงถึงความผูกพันในทางจิตวิทยาของบุคคลที่มีต่อความไม่ผูกพันต่อหน่วยทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลนั้นเป็นส่วนประกอบของหน่วยของสังคมนั้น เมื่อยอมรับว่าการเมืองเป็นเรื่อง

¹Ibid., p. 166.

²Ibid.

ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคมของบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ความ เมีนทางการเมือง การเมือง ก็เป็น เรื่องความโน้มเอียงทางจิตใจของบุคคลที่ผูกพันต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม ในลักษณะที่เห็นเห หรือแยกจากกัน

ในการวิจัยนี้ได้จำกัดความหมายของคำว่า การเมือง เพื่อใช้เป็นกรอบใหญ่ในการ วิเคราะห์ว่าเป็น เรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะ (public) ของบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น ตัวชี้ที่เห็นในทางปฏิบัติได้แก่ องค์การทางการเมืองต่าง ๆ กระบวนการทางการเมือง ค่านิยมหรือคติทางการเมือง เจ้าหน้าที่ในทางการเมืองหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น ดังนั้นความ เมีนทางการเมืองก็คือความโน้มเอียงทางจิตใจของ บุคคลที่ไม่ผูกพันกับตัวชี้ของการ เมืองเหล่านั้น มีความรู้สึกว่าคุณเองไม่สามารถ เป็นส่วนหนึ่งของ ตัวชี้ทางการเมือง เหล่านั้นได้มันจึงมิใช่ เป็นสิ่งที่ตนเองปรารถนา จึงไม่สนใจ ไม่ยอมรับตลอดจน ถอดถอนความนิยมชมชอบ การสนับสนุนตัวชี้ทางการเมือง เหล่านั้นในที่สุด

สาเหตุที่บุคคลมีความ รู้สึกว่าคุณเองไม่ เป็นส่วนหนึ่ง หรือไม่มีความผูกพันต่อการ เมืองซึ่ง เลยไปถึงการถอดถอนการสนับสนุน และนี่ เฉยหรือต่อต้านในที่สุดนั้น เนื่องจากบุคคลมีความ รู้สึก ว่า ความเป็นไปในทางการเมืองดังกล่าวนั้นตนเองไม่มีอำนาจที่จะควบคุมให้เกิดผลตามที่ต้องการ ได้ (powerlessness) ไม่สามารถที่จะทำนายหรือคาดการณ์ได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ของคนที่ มีต่อการเมืองดังกล่าวจะส่งผลกลับคืนมาสู่ตนหรือไม่เพียงใดตามที่ตนต้องการ (meaningless-ness) ไม่สามารถที่จะหาบรรทัดฐานหรือกฎ เกณฑ์ที่จะ เป็นแบบฉบับของรูปแบบความสัมพันธ์ในทาง การเมืองได้อย่างถูกต้อง (normlessness) มีความ รู้สึกว่าคุณเองไม่ต้องการที่จะ เข้าไปสู่ปฏิ-สัมพันธ์ในทางการเมือง เหล่านั้นและต้องการหนีออกไปจากปฏิสัมพันธ์เหล่านั้น (isolation) ดังนั้นจึง เกิดความรู้สึกว่าคุณเอง เป็นสิ่งแปลกปลอมในทางการเมืองและไม่อยากให้ความสนใจใน รูปแบบความสัมพันธ์ในทางการเมืองต่าง ๆ อีกต่อไป (estrangement)

แนวความคิดในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)

ปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจของนัก รัฐศาสตร์ประการหนึ่งก็คือ ระหว่างการที่บุคคลมีความ รู้สึกผูกพัน เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือ ของระบบการเมืองที่เขาสังกัดอยู่มากน้อยเพียงใด จะส่งผล ต่อการมีพฤติกรรมในการ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองหรือความสามารถที่จะแสดงออกถึงพฤติกรรม การเข้าร่วมร่วมทางการเมืองได้ระดับใดอย่างไรจะส่งผลต่อความรู้สึกผูกพัน เป็นส่วนหนึ่งของ

ชุมชนหรือของระบบการเมืองที่เขาสังกัดอยู่นั้น ความสัมพันธ์แบบใดที่จะสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ในทางการเมืองได้ครอบคลุมซึ่งในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะยอมรับว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวมันจะส่งผลซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ผลหรือเหตุของความรู้สึกไม่ผูกพันหรือ เมินห่าง (alienation) จากเรื่องของการเมืองการปกครองตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นก็คือ การที่บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในชุมชนนั้น ๆ จะเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง เพื่อที่จะไปมีอิทธิพล หรือตั้งใจจะให้มามีอิทธิพลต่อส่วนรวม ดังนั้น การที่มีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) จึงมีความสัมพันธ์อย่างมากกับความรู้สึก เมินห่างทางการเมืองของบุคคลในฐานะที่จะส่งผลซึ่งกันและกันได้

การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นพฤติกรรมทางการเมืองหลักของแนวความคิดในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นสิ่งที่บ่อนเข้าสู่ระบบซึ่งอาจจะเป็นการเรียกร้อง (demand) หรือการสนับสนุน (support) ต่อระบบที่ดำรงอยู่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อยอมรับกันว่าการเมืองต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตของบุคคลทุกคนในระบบการเมืองในสังคมเมือง (urban society) ที่มีแบบแผนทางสังคมที่สลับซับซ้อน มนุษย์ต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมากขึ้นและความสัมพันธ์นั้นจะมีความซับซ้อนมากขึ้น การเมืองก็ยิ่งมีผลกระทบที่สำคัญต่อชีวิตมนุษย์ การปฏิบัติหน้าที่ของระบบการเมืองจะเป็นตัวตัดสินว่าสมาชิกในสังคมจะมีความสุขและอยู่ดีกินดีเพียงใด ความสำคัญดังกล่าว ได้รับการยืนยันจากจอห์น สจ๊วต มิลล์ นักปรัชญาการเมือง ที่เห็นว่า มนุษย์จะต้องเรียนรู้ถึงความรับผิดชอบในการเข้ามามีส่วนร่วม การขาดความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมแสดงให้เห็นถึงการขาดความเป็นสมาชิกอย่างเต็มตัวภายในระบบนั้น¹

¹ อ้างใน Norman H. Nie and Sidney Verba, "Political Participation," in Fred I. Greenstein and N.W.Polsby (eds.), The Handbook of Political Science 4(Reading, Massachusettes : Addison Wesley, 1975), pp. 4-5.

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความหมายของคำว่า "การเข้าร่วมมีส่วนร่วม" (participation) ในพจนานุกรมนั้น หมายถึง "หลักการที่บุคคลจะได้รับผลประโยชน์โดยการตัดสินใจ ซึ่งกระทำโดยสถาบันทางการเมืองและสังคม และจะต้องร่วมในการตัดสินใจนั้นด้วย"¹ เมื่อพิจารณาในแง่ของกิจกรรม (activities) แล้ว เป็นกิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจกรรมทางการเมืองรวมทั้งการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มทางการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหว พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ สถาบันทางการเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ หรือสมาชิกของกิจการทางการเมืองนั้น² และการเข้าร่วมมีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีความหมาย 2 ประการคือ³

1. การเข้าร่วมมีส่วนร่วมของปัจเจกชนในกิจกรรมทางการเมือง
2. อัตราส่วนร้อยละของประชากรที่ใช้สิทธิในการเข้าร่วมมีส่วนร่วมในการปกครอง

การเข้าร่วมมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ไมรอน ไวเนอร์ (Myron Weiner)⁴ ได้สำรวจและรวบรวมความหมายที่นักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ ได้ให้ไว้แยกเป็น 10 ความหมายดังนี้

¹ Alan Bullock and Oliver Stattybrass (eds.), The Harper Dictionary of Modern Thought (New York : Harper and Row Publisher, 1977), p.458.

² Geoffrey K. Roberts, A Dictionary of Political Analysis (Great Britain : Longman, 1971), p.145.

³ Hugo F. Reading, A Dictionary of The Social Sciences (London : Routledges & Kegan Paul, 1977), p.146.

⁴ Myron Weiner, "Political Participation : Crisis of Political Process," in Leonard Binder (ed.), Crises and Sequences in Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1971), pp.161- 63.

1. การกระทำที่สนับสนุนหรือ เรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศ
2. ความพยายามที่สำเร็จในการใช้อิทธิพล (influence) ต่อการปฏิบัติการของรัฐบาล หรือในการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
3. การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายและได้รับการรับรองว่าถูกต้อง (legitimate)
4. การกระทำที่มีตัวแทน (representation)
5. ความละเอียดจากการเข้าไปยุ่งเกี่ยว (alienation) เพราะเกิดความรู้สึกว่าจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวก็ไม่ทำให้เกิดผลอะไรขึ้น
6. ความกระตือรือร้น (active) ที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือเป็นพวกกระตือรือร้น (activists)ที่จะทำ
7. การกระทำที่ต่อเนื่องผลักดัน (persistant continuum) ที่อาจเป็นการจัดการอย่างเป็นสถาบัน (institutionalised) หรือเป็นการกระทำที่ประทุขึ้นทันทีทันใด เช่น การก่อการจลาจล
8. การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง มุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ (public policies) หรือเป็นการพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติราชการ (bureaucratic actions)
9. การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติ (national politics) เท่านั้น
10. การกระทำที่เป็น "การกระทำทางการเมือง" (political acts)

ดังนั้น ไมรอน ไวน์เนอร์ ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นการปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ (voluntary action) ที่ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์การหรือไม่ก็ตาม จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และจะใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารงาน นโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น¹

¹Ibid., p.164.

จากความหมายนี้ ไวน์เนอร์ ได้เน้นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 ประการ คือ ต้องเป็นการกระทำ การกระทำนั้นต้องเป็นไปโดยใจสมัคร (voluntary) โดยที่ประชาชนสามารถเลือก (choice) เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้ด้วย

แมคคอสกี (McClosky)¹ ได้อธิบายว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำโดยสมัครใจซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมกระทำร่วมกันในอันที่จะเลือกผู้นำของตน และกำหนดนโยบายของรัฐ การกระทำนั้นอาจจะกระทำโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ ซึ่งบุคคลที่มีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น ได้แก่บุคคลที่เข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ต่อไปนี้ (อาจจะอย่างเดี่ยวหรือหลายอย่างพร้อม ๆ กันก็ได้) คือ

- การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
- การเสาะแสวงหาความรู้ทางด้านการเมือง
- การอภิปรายหรือพูดคุยเกี่ยวกับการเมือง
- การเข้าร่วมในการชุมนุมทางการเมือง
- การออกเงินช่วยเหลือนักการเมือง

ฯลฯ

เพราะการเข้าร่วมทางการเมืองเป็นตัวกระตุ้นเตือนให้ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองได้สำนึกถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ทั้งยังเป็นการช่วยขยายขอบข่ายของความรู้ทางด้านการเมืองให้กว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย

เลสเตอร์ มิลแบรท (Lester W. Milbrath) และเอ็ม แอล โกลแอล (M.L.Goel)² อธิบายว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงการกระทำของบุคคล เพื่อพยายามมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและระบบการเมือง จากความหมายนี้ มิลแบรท จึงเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองกินความรวมถึงบทบาทของประชาชนในการกระทำใด ๆ เพื่อมีอิทธิพลต่อผลที่ออกมาทางการเมือง

¹Herbert McClosky, "Political Participation," International Encyclopedia of the Social Science Volume 12 (1968), pp.252-53.

²Lester W. Milbrath and M.L.Goel, Political Participation, p.2.

ส่วนนอร์แมน ไนย์ และซิดนีย์ เวอร์บา¹ เห็นว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องเน้นเรื่องกิจกรรมของพลเมืองเฉพาะบุคคล รวมทั้งผู้ที่ไม่กระตือรือร้นต่อกฎเกณฑ์ แต่ร่วมทางด้านการเมืองโดยอาชีพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลของพรรคการเมืองและนักหาเสียงอาชีพ เป็นกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมาย เพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งในด้านการเลือกเจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือการเลือกการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบาลและเป็นการเข้ามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรม

ฮันติงตัน และโจน เอ็ม เนลสัน² ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในประเทศกำลังพัฒนาไว้น่าสนใจว่า เป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคนที่มีความมุ่งหมายเพื่อจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยฮันติงตันได้เห็นว่า การมีส่วนร่วมนั้น หมายถึงเฉพาะการกระทำไม่รวมถึงทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดา ไม่ใช่ชนกการเมืองอาชีพ (political professional) เช่นผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง กิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดานั้นจะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา (parttime) และเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังหมายความเฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรคุณค่าที่มีอยู่จำกัดในสังคม ไม่รวมกิจการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกดดันหรือมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล และไม่ว่ากิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสำเร็จผลหรือไม่ก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจเป็นไปได้ด้วยความสำนึกของตนเองหรือถูกชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วมก็ได้

โดยสรุปแล้วการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีความหมายแตกต่างกันไปตามแนวความคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน อย่างไรก็ตามก็พอที่จะสรุปความหมายกว้าง ๆ เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาต่อไปว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสมัครใจ

¹Nie and Verba, "Political Participation...", pp.2-3.

²Samuel P. Huntington and Joan M. Nelson, No Easy Choice (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1967), pp.4-7.

ของสมาชิกในสังคมนั้นที่จะเลือกกระทำ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั้งทางโดยตรงและทางอ้อมที่ ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การดำเนินงานของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่น หรือในระดับชาติก็ตาม ซึ่งการกระทำนั้นอาจผิดกฎหมาย หรือถูกต้องตามกฎหมาย อาจใช้ความ รุนแรงหรือไม่ใช้ความรุนแรง สำเร็จผลหรือไม่ หรือกระทำโดยความสำนึกหรือถูกชักจูงระดม พลังก็ได้

2. ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

โบรแม็ก (Bromage) ได้จำแนกลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองไว้ 2 อย่างใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ ¹

ก. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) เป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาของประชาชนต่อวิธีการกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศ การแสดงเจตจำนงดังกล่าวนี้จะมีความหมายจริง ๆ หรือมีผลดีตามระบอบประชาธิปไตยหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสนใจของประชาชนอย่างจริงจัง และการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดด้วย

ข. การบังคับหรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ (informal method of pressure and persuasion) เช่น การติดตามการปฏิบัติงานของผู้แทนทางสื่อมวลชนและแสดงเจตจำนงในรูปรวมกลุ่มกันเดินขบวน เพื่อหาทางเปลี่ยนแปลงผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งที่ตนเองไม่พอใจ ดังนั้นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจึงต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เป็นแรงกดดันอยู่ตลอดเวลา เพื่อผ่อนคลายความรู้สึกของประชาชนให้ใช้วิธีการมีส่วนร่วมอย่างสันติวิธี ซึ่งได้แก่ การรวมกลุ่มต่อรองหรือผลักดันในรูปพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยถือเอาว่าพรรคหรือกลุ่มดังกล่าวเป็นตัวกลางในการรับฟังและถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชน

ค. การดำเนินการอย่างเป็นทางการ (formal actions) ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการใช้สิทธิที่ได้รับตามรัฐธรรมนูญ เช่น การริเริ่มกฎหมาย (initiative)

¹ Arthur W. Bromage, Introduction to Municipal Government and Administration อ้างใน ประสิทธิ์ พรหมพิลสุทธิ, "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองแบบสุขาภิบาล : ศึกษาจากกรณีสุขาภิบาลหุโธสง จังหวัดบุรีรัมย์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า 10.

การแสดงประชามติ (referendum) และการเพิกถอนให้ออกจากตำแหน่ง (recall)

เจมส์ อาร์ ทาวน์เซนต์ (James R. Townsend) กล่าวว่า มีความเชื่อถือที่เกือบจะเป็นสากลว่า มนุษย์ในสังคมควรจะไปมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับระบบการเมือง ซึ่งเขาเห็นว่าอาจมีได้ใน 2 ลักษณะคือ¹

1. ลักษณะแบบตะวันตก ในประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยคือประชาชนมักจะเกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่เสมอ ๆ โดยสมัครใจ

2. ลักษณะการเกี่ยวข้องตามแบบสังคมคอมมิวนิสต์ คือ ประชาชนถูกบังคับให้เข้าเกี่ยวข้องในเรื่องและในลักษณะที่รัฐบาลเห็นว่าจำเป็น

ในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมแบบตะวันตกนั้น ได้แก่

ก. กำหนดการเข้ามีส่วนร่วมในแง่ที่ว่า ประชาชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมือง

ข. ยอมให้สถาบันตัวแทน (representative institutions) เป็นตัวกลางที่จะนำความต้องการของประชาชนมาสู่ผู้นำทางการเมืองและคอยดำเนินการให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในขอบเขตที่ตนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอยู่

ค. คำนิยามถึงผลประโยชน์ของชาติ แต่ก็เห็นว่ามัน เป็นสิ่งที่รวมเอาผลประโยชน์ที่ต่างกันเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจจะต้องมีการแข่งขันกันอย่างชอบธรรม ทั้งก่อนและหลังการตัดสินใจ

ง. ให้ค่านิยมกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมาก และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองก็รวมถึงกิจกรรมทั้งหมดซึ่งปัจเจกบุคคล เข้ามาเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะกำหนดทิศทางที่เฉพาะเจาะจงให้แก่ the conduct of public affairsรวมทั้งกิจกรรมของ an occupational หรือ compulsory nature ด้วย

ปีเตอร์ เฮช มาร์ค (Peter H. Mark)² กล่าวว่า ในประเทศกำลังพัฒนานั้น Participation is likely to be affective and expressive rather than

¹James R. Townsend, Political Participation in Communist China (Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1967), pp.25-9.

²Peter H. Markl, Modern Comparative Politics (New York : Knoff, 1976), p.141.

instrumentally oriented และในสังคมที่กำลังพัฒนาหลาย ๆ สังคม ประชาชนแทบจะไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองใด ๆ เลย และส่วนใหญ่ของสังคมนั้นทั้งหมดจะรู้สึกว่ามีสิ่งชักชวนใจเพียงเล็กน้อยต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในขบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (political socialization) ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน

อัลมอนต์ และ เพาเวลล์ (Almond and Powell)¹ ได้แบ่งการศึกษาการเมืองการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 2 รูปคือ

1. การเข้ามีส่วนร่วมฯ ตามรูปแบบที่เรียกว่า "มาตรฐานทั่วไป" ที่เป็นการคัดเลือกบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยพิจารณาจากความสามารถของแต่ละบุคคลไม่คำนึงถึงภูมิหลังทางสังคมหรือกลุ่มแต่อย่างใด

2. การเข้ามีส่วนร่วมฯ ตามรูปแบบที่เรียกว่า "มาตรฐานเฉพาะอย่าง" ที่เป็นการคัดเลือกคน โดยดูที่สถานะทางสังคม ชนชั้น จำกัดอยู่แต่ในกลุ่มบุคคลบางประเภท

ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแล้ว การดึงเอาบุคคลเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นในสังคมแบบดั้งเดิม แบบจารีตประเพณีกำลังพัฒนาสู่ความ เป็นสมัยใหม่หรือแม้แต่สังคมที่ได้พัฒนาแล้วก็ตาม แนวทางในการดึงตัวบุคคลเข้าสู่การเมืองเป็นส่วนผสมของทั้ง 2 แบบอยู่นั่นเอง

อย่างไรก็ตามความพยายามของนักวิชาการที่จะกำหนดคำนิยามบ่งบอกลักษณะทั่วไปและลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น มีมากมายในหลายแนวความคิด แต่เมื่อพูดถึงการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีปัญหาที่น่าสนใจในทางวิชาการ 4 ประเด็นคือ

1. ชนิดหรือรูปแบบ (types or forms) ที่บุคคลเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
2. ความมากน้อยหรือความจริงจังในความสนใจของบุคคลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
3. กลุ่มหรือชนชั้นใดในสังคมที่เป็นผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
4. เหตุผลของการเข้าหรือไม่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

¹Gabriel A. Almond and Bingham G. Powell, Comparative Politics : A Development Approach (Boston : Little, Brown and Company, 1966), p. 48.

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในแต่ละสังคมการเมือง ประชาชนบางกลุ่มเท่านั้นที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งในจำนวนนี้ก็จะมียุรูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน ในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่า รูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมีอยู่มากมายและแตกต่างกันไปในแต่ละระบบการเมือง แต่การจำแนกรูปแบบดังกล่าวที่เห็นได้ชัดและเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์มากที่สุด ได้แก่ รูปแบบที่ได้จากการศึกษาของ ซิดนีย์ เวอร์บา และคณะ¹ นอร์แมน ไนย์² ซูซาน เวลช³ เลสเตอร์ มิลแบรท⁴ และแฮมมวอล ฮันติงตัน⁵ ซึ่งในที่นี้จะพิจารณาร่วมกันไปเนื่องจากเนื้อหาสาระสำคัญคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ ดังนี้

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting) ในการวิจัยเชิงวิชาการแล้วถือกันว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ชัดเจนที่สุด และสามารถวัดค่าของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ให้ความเที่ยงมากที่สุด⁶ นอร์แมน ไนย์ เห็นว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทำให้ประชาชนมีอิทธิพลเหนือผู้นำในแง่ที่ว่า เป็นแรงกดดันให้ผู้นำต้องปรับนโยบายของตนเพื่อคะแนนเสียงของตนเอง โดยกิจกรรมดังกล่าวมี "ขอบเขต" กว้างขวางในการควบคุมรัฐบาล มีความแตกต่างจากกิจกรรมอื่น ๆ แต่มีเลสเตอร์ พบว่า การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อระบบมากกว่า เป็นการกระทำตามความต้องการของ

¹ Sidney Verba and Norman H. Nie, Mode of Democratic Participation : A Cross National Comparison (Beverly Hills : Sage Publication, 1971), pp. 41-3, 57-9.

² Nie and Verba, "Political Participation.....," pp. 9-12.

³ Susan Welch, "Dimensions of Political Participation in a Canadian Sample," Canadian Journal Political Science 8 (December, 1975), pp. 553-56.

⁴ Milbrath and Goel, Political Participation, pp. 9-14.

⁵ Huntington and Nelson, No Easy Choice, pp. 5-8.

⁶ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมการเมือง," หน้า 80.

คนที่มึ่ต่อระบบ ดังนั้น บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกในบรรทัดฐานของสังคมและวิถีการดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน และยังพบว่าในบางครั้งประชาชนส่วนใหญ่ที่ไปลงคะแนนเสียงนั้น อาจไม่เห็นความสำคัญของการกระทำของตนต่อผลทางการเมืองก็ได้ บุคคลเหล่านี้อาจไม่ได้เข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองในรูปลักษณะอื่นใดเลย และในทางกลับกันผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างกระตือรือร้นในรูปแบบอื่น ๆ ก็อาจไม่ไปลงคะแนนเสียงก็ได้ และเมื่อพิจารณาถึงระดับความผูกพันทางการเมืองนั้นพบว่า มีผู้น้อยมากในแง่ที่ว่าเมื่อผู้ใช้สิทธิได้หย่อนบัตรเลือกตั้ง เรียบร้อยแล้วมันก็ยุติแค่นั้นเอง และการที่การเลือกตั้งมิได้มีบ่อย ๆ ก็เท่ากับว่ามันกลายเป็นเสมือนข้อจำกัดที่ทำให้บุคคลไม่อาจเข้าร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ได้บ่อยครั้ง เหมือนรูปแบบอื่น ๆ¹ และเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมตลอดชีวิตของบุคคลแล้ว การออกเสียงเลือกตั้งเป็นเพียงเรื่องเบ็ดเตล็ด เพราะใช้เวลาเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับกิจกรรม การติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชน หรือการร้องเรียนผลประโยชน์จากผู้ปกครอง ฯลฯ แต่เมื่อพิจารณารวม ๆ แล้วการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสามารถกำหนด "ความเป็นไป" ของรัฐบาลหรือการปกครองได้ทันทีทันใด ดังนั้นการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจึงมีความสำคัญมาก²

2. กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง (party and campaign activities) เวอร์บา และไนย์ ได้อธิบายถึงกิจกรรมประเภทนี้ว่า หมายถึงการชักชวนให้ผู้อื่นไปลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน การทำงานให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งอย่างกระตือรือร้น การเข้าร่วมการประชุมหรือการชุมนุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมือง และผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งและการเป็นสมาชิกชมรมทางการเมือง³ ซึ่งบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมประเภทนี้เรียกว่า "ผู้ต่อสู้ทางการเมือง"

¹ สติชัย นิยมญาติ, สังคมวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 23.

² พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมการเมือง," หน้า 81.

³ Sidney Verba and Norman H. Nie, Participation in America : Political Democracy and Social Equality (New York : Harper & Row, 1972), p. 31.

(gladiators) ซึ่งจะทำงานหนักมากที่สุดในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็น "ผู้ชม" (spectator) ซึ่งคอยตัดสินว่าใครจะชนะในการแข่งขันทางการเมือง

แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของฮันติงตันและ เนลสัน แล้วพบว่า ฮันติงตันและ เนลสัน ได้รวมเอารูปแบบของการลงคะแนนเสียง และการรณรงค์หาเสียงไว้ด้วยว่า "กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง" (electoral activities)¹ ซึ่งจะหมายถึงการกระทำใดที่มีจุดมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดผลต่อการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการลงคะแนนเสียง การช่วยหาเสียงเลือกตั้ง การประกาศสนับสนุนผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง เป็นต้น

จากการศึกษาของมิลแบรท พบว่า ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบนี้มีน้อยมากในสหรัฐอเมริกา มีเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวต้องอาศัยความตื่นตัวและสนใจอย่างแท้จริงที่เข้าร่วมกิจกรรมประเภทนี้จัดอยู่ในประเภทพวกนักรู้ (gladiators) นั่นเอง²

3. กิจกรรมของชุมชน (Community activities) คือการสร้างกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาสังคมการทำตนร่วมกับกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาการเมือง และสังคม บุคคลจะเข้าร่วมทำตนเป็นสมาชิกที่กระตือรือร้นในกลุ่มหรือองค์การเหล่านี้ ซึ่งเป็นองค์การที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาสาธารณะ แต่ไม่ใช่องค์การของรัฐบาล³

ฮันติงตัน เรียกการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ว่า เป็นกิจกรรมเชิงองค์การ (organizational activities) ซึ่งหมายถึง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่ของกลุ่มองค์การที่มีเป้าหมายสำคัญและเด่นชัดในการเข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลซึ่งอาจเป็นจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ หรือปัญหาเฉพาะเรื่อง หรือผลประโยชน์และปัญหาทั่วไปก็ได้ การที่บุคคลเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์การประเภทนี้ แม้บุคคลนั้นจะไม่ได้ กระทำการเพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาลด้วยตนเอง ก็ถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบหนึ่ง⁴

¹ Ibid., p. 185.

² Milbrath, Political Participation, pp. 10-11.

³ Verba and Nie, "Participation in America.....," p. 35.

⁴ Huntington, and Nelson, No Easy Choice, p. 13.

ผู้ที่มีบทบาทในชุมชนในลักษณะนี้ มิลแบรท ให้ความเห็นว่ามีลักษณะคล้ายกับเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียงในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูงและมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชนสูงเช่นเดียวกัน ที่แตกต่างกันคือผู้ที่มีบทบาทในชุมชนในลักษณะนี้มีความเกี่ยวข้องกับพรรคและการรณรงค์หาเสียงน้อยกว่าผู้ที่มีบทบาทในพรรคการเมืองโดยตรง¹

4. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (contacting official) หมายถึงการกระทำของบุคคลในลักษณะที่เป็นการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาหรือรักษาผลประโยชน์บางอย่างของตนหรือกลุ่มเล็ก ๆ ของตน ปัญหาที่เขาสนใจและนำไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลนั้น เป็นสิ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อคุณคณน้อย และมักจะไม่มีส่วนร่วมในการเมืองมากนักแทบจะไม่เป็นการเมืองตามธรรมชาติ ซึ่งเวอร์บาและคณะกล่าวว่ารูปแบบนี้เกือบจะไม่ใช้การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความหมายที่แท้จริง แต่เป็นการเข้ามีส่วนร่วมแบบคับแคบ (parochial participation) หรือเป็นการติดต่อเฉพาะเรื่อง (particularized contacting)² ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้มีความสัมพันธ์กับรูปแบบอื่นน้อยมาก

5. การชักจูง (lobbying) เป็นความพยายามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้นำพรรคการเมือง เพื่อเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจหรือปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชน มักอยู่ในรูปของการกระทำเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านร่างกฎหมายหรือนโยบายอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ

6. การประท้วง (protestors) ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับที่ฮันติงตัน เรียกว่า การใช้ความรุนแรง (violence) ซึ่งหมายถึง ความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลด้วยการก่อให้เกิดความเสียหายทางกายภาพ (physical damage) ต่อบุคคลและทรัพย์สิน³

มิลแบรทอธิบายว่า ขอบเขตของกิจกรรมในรูปแบบนี้ คือการเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดการจลาจล (ถ้าจำเป็น) เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงอย่างแข็งขันและเปิดเผยต่อสาธารณะชนถ้ารัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิด

¹ Milbrath, Political Participation, p.12.

² Verba and Nie, Participation in America..., p.37.

³ Huntington and Nelson, No Easy Choice, p.15.

ศีลธรรม การเอาใจใส่กับการชุมนุมประท้วง เข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรัฐบาลและการปฏิเสธการยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

7. ผู้สื่อข่าวสาร (communicators) หมายถึงการที่บุคคลจะติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ส่งจดหมายแสดงความสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมืองในการดำเนินกิจการที่เห็นว่าเหมาะสมถูกต้อง ส่งคำประท้วงต่อการดำเนินงานที่เห็นว่าไม่ดี รวมถึงการพูดคุยถกเถียงปัญหาทางการเมือง การให้ข่าวสารทางการเมืองแก่เพื่อนบ้าน แสดงความคิดเห็นของตนเองต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาล เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นไปยังหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนต่าง ๆ ลักษณะของการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้จะต้องมีการแลกเปลี่ยนด้านวาทะระหว่างบุคคล (verbal interchange) และผู้ที่จะมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ได้จะต้องมีพื้นฐานการศึกษาที่สูงพอสมควร มีการรับรู้ข่าวสารในระดับสูงและมีความสนใจทางการเมืองสูงด้วย ผู้สื่อข่าวสารการเมืองจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่า "พวกเจ้าหน้าที่พรรค" หรือ "ผู้รักชาติ" แต่จะไม่แสดงออกด้วย "กิจกรรมการประท้วง"¹

บุคคลแต่ละคน เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน มิลแบรทพบว่า ประชาชนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน ดังนี้²

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของพรรคการเมือง ช่วยหาเสียงเลือกตั้งและเข้าร่วมประชุมสังสรรค์ทางการเมืองเพียงร้อยละ 4-5
- บริจาคเงินช่วยเหลือพรรคการเมืองและผู้สมัคร ประมาณร้อยละ 10
- ติดต่อกับนักการเมืองด้านใดด้านหนึ่ง ร้อยละ 13
- ช่วยติดโปสเตอร์ในการหาเสียง ร้อยละ 15
- ชักชวนผู้อื่นไปลงคะแนนให้ผู้ที่ยตนสนับสนุน ร้อยละ 25-30
- สนใจและไปลงคะแนนเสียงทุกครั้ง ประมาณร้อยละ 40-70

ซึ่งนอกจากจะพิจารณาจำแนก เป็นรูปแบบของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว นักวิชาการยังให้ความสนใจต่อระดับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมักจะใช้รูปแบบที่แตกต่างกัน

¹ Ibid.

² Ibid., p.21.

ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เช่นณรงค์ สินสวัสดิ์¹ จัดระดับต่างๆ ที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฯ

2. สมัครเข้ารับการเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3. ช่วยในการโฆษณาหาเสียง เช่น แจกใบปลิว

4. การเข้าร่วมโดยทางอ้อม เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์เกี่ยวกับข่าวการเมือง ถกเถียงปัญหาทางการเมือง

5. ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

6. ไม่ไปลงคะแนนเสียง ไม่รู้ความเป็นไปทางการเมืองเลย

หรืออาจจะแบ่งเป็นระดับคร่าว ๆ แบบของ แคมพ์เบล คือ²

1. ระดับสูง ได้แก่ การลงคะแนนเสียงและเข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย

2. ระดับกลาง ได้แก่ ไปลงคะแนนเสียงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

3. ระดับต่ำ ได้แก่ ไม่ลงคะแนนเสียงและไม่มีกิจกรรมอื่น ๆ เลย

ในการวิจัยครั้งนี้จะไม่จัดระดับความสูงต่ำของกิจกรรม แต่จะศึกษาถึงระดับพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละรูปแบบ การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการวิจัยได้ ดังนี้คือ

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สมาชิกสภาเขตและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2. การติดตามข่าวสารทางการเมือง ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การอ่านข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจสังคมในหนังสือพิมพ์ หรือวารสารข่าวสารการเมืองต่าง ๆ การดู

¹ณรงค์ สินสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์, 2518), หน้า 110.

²อ้างใน วาสนา พรพัฒน์กุล, ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520), หน้า 21.

ข่าวสารการเมือง ทางโทรทัศน์ หรือรับฟังทางวิทยุกระจายเสียง รวมทั้งการพูดคุยถกเถียง ปัญหาทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม กับเพื่อนหรือภายในครอบครัว

3. การประท้วง ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การเข้าร่วมเดินขบวนหรือชุมนุมประท้วง ในที่สาธารณะต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ฯ หรือเพื่อคัดค้านกฎหมายนโยบายที่ไม่ยุติธรรม

4. การเข้าสังกัดกลุ่มเพื่อมีบทบาทในชุมชนหรือบทบาทอื่น ๆ ขอบเขตของกิจกรรม คือ การเข้าสังกัดกลุ่ม สมาคม องค์กรใดองค์กรหนึ่ง หรือหลาย ๆ องค์กรที่มีเป้าหมายต่าง ๆ กัน การเข้าร่วมพัฒนาชุมชนกับบุคคลอื่น

5. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ขอบเขตของกิจกรรม คือ การเขียนจดหมาย ติดต่อกับ โทรศัพท์หรือเข้าพบด้วยตนเองต่อตัวราชการ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาของ ชุมชน

6. กิจกรรมหาเสียงเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรม คือ การชักชวนผู้อื่นให้ไปลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง การช่วยโฆษณาหาเสียง การเข้าช่วยงานหรือร่วมประชุมทางการเมืองกับนักการเมืองหรือพรรคการเมือง

7. การนิ่งเฉย ขอบเขตของกิจกรรม คือ การไม่เข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้ง ประการดังกล่าวข้างต้น

รูปแบบและกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ตั้งไว้นี้ จะนำไปใช้ในการตั้งคำถาม ในการศึกษาริวิจัยต่อไป

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล

1. สิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อม อาจะมาจากการสื่อสาร การรณรงค์หาเสียง การ ประชุมหรือการเจรจา ซึ่ง มิลแบรท์¹ กล่าวว่าสิ่งเร้าทางการเมืองมากขึ้นคนจะเข้ามีส่วนร่วม ทางการเมืองมากขึ้น และแต่ละคนมีความสามารถในการรับข่าวสารการเมืองแตกต่างกันไป นอกจากนั้นบุคคลจะเลือกสิ่งเร้าความรู้สึกเกี่ยวกับการเมืองเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ กัน

1

Milbrath, Political Participation, p. 36-41.

2. ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ทัศนคติ ความเชื่อ บุคลิกภาพ ซึ่งไม่อาจวัดสิ่งเหล่านี้ได้โดยตรง จึงต้องพิจารณาจากพฤติกรรมที่สนองตอบสิ่งเร้าความรู้สึก¹

3. สภาพทางการเมือง มีปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการคือ

ก) ระดับการพิจารณา ซึ่งพบว่าสังคมที่มีระดับการพัฒนาสูงจะมีระดับการเข้าร่วมทางการเมืองเมืองสูง

ข) กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการเมือง เช่น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการออกเสียงเลือกตั้ง วิธีการเลือกตั้ง ความต้องการหลักแหล่งที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ค) สถาบันทางการเมือง เช่น พรรคการเมืองโดยเฉพาะในเรื่องการแข่งขันระหว่างพรรคการเมือง ความขัดแย้งของพรรคการเมืองแต่ละพรรค การติดต่อส่วนตัวของเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง

ง) ลักษณะการเลือกตั้ง คือ ความรู้สึกที่มีต่อการเลือกตั้งว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความเข้าใจในการเลือกผู้สมัคร การโฆษณาสื่อสาร ตลอดจนเขตการเลือกตั้งที่ชัดเจน²

4. สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ซึ่งพบว่าผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ³
ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมดังกล่าว ได้แก่

ก) รายได้ พบว่าผู้ที่มีรายได้มากกว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า เนื่องจากรายได้เกี่ยวข้องกับความแตกต่างในทัศนคติและสถานะเศรษฐกิจสังคมอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ระดับการศึกษาที่สูงกว่ามักจะมีแนวโน้มที่จะสมาคมกับคนอื่น ๆ และเปิดเผยต่อสื่อมวลชน เป็นต้น⁴

¹Ibid., p. 43.

²McCloskey, "Political Participation," pp. 60-62.

³ทิพาพร พิมพ์สุทธิ, พัฒนาทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 108.

⁴Milbrath, Political Participation, pp. 76, 96-97.

ข) การศึกษา พบว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ขาดการศึกษา เพราะระดับการศึกษาของบุคคลมีความสัมพันธ์กับคุณสมบัติทางด้านบุคลิกภาพทางสังคมและจิตวิทยาของบุคคลด้วย กล่าวคือ คนที่มีการศึกษาสูงเปิดเผยต่อสื่อมวลชน มีตำแหน่งสูง และรับข่าวสารการเมืองได้มากกว่า มีความสำนึกในประสิทธิภาพทางการเมือง มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและมีความสนใจและรับผิดชอบ¹

ค) อาชีพ จากการศึกษาของเจเนเสน พบว่า พวกประกอบวิชาชีพมีแนวโน้มที่จะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองมากที่สุด รองลงมาได้แก่ นักธุรกิจ เสมียน ช่างฝีมือ และกรรมกร ตามลำดับ² ตัวแปรด้านอาชีพนี้ยากกว่าการศึกษาและรายได้ เพราะไม่สามารถบอกความแตกต่างของประเภทอาชีพต่าง ๆ ได้อย่างแน่ชัด แม้ว่าจะพยายามแบ่งแยกประเภทก็ตาม

อย่างไรก็ตามในการศึกษาประชากรในกรุงเทพมหานครนี้ ผู้วิจัยนอกจากจะกำหนดให้อาชีพเป็นตัวแปรอิสระแล้ว ยังแบ่งการสุ่มตัวอย่างออกตามประเภทของอาชีพด้วย โดยพยายามแบ่งประเภทอาชีพสำคัญ ๆ ออกเป็น 8 ประเภท เพื่อใช้เป็นหลักในการกระจายการสุ่มตัวอย่างประชากร

ง) อายุ เวอร์บาและไนย์ พบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจะเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตามอายุจนกระทั่งถึงจุดสูงสุดในวัยกลางคน ต่อจากนั้นจะค่อย ๆ ลดลงตามอายุที่มากขึ้น³ และยังพบด้วยว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกรูปแบบอย่างเสมอภาค โดยมีปัจจัยแทรก 3 ประการ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชน การที่มีเวลาว่างสำหรับการเมือง และความสมบูรณ์ของสุขภาพ⁴

¹McClosky, "Political Participation," p. 57.

²Jack Jensen, "Political Participation : A Survey in Evanston, Illionis," อ้างใน Milbrath, Political Participation, p. 97.

³Verba and Nie, Participation in America....., p. 90.

⁴Milbrath, Political Participation, p. 116.

จ) ความแตกต่างทางเพศ จากผลการวิจัยของ แองเจอร์ ในปี 1964 ฮัลมอนต์ ในปี 1963 และ แบลสัน ในปี 1954 พบว่าเพศชายมักมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมกว่าเพศหญิง ช่องว่างระหว่างเพศต่างกันมากที่สุดในกลุ่มฐานะต่ำและมีความแตกต่างน้อยในกลุ่มฐานะสูง สิ่งที่ทำให้อัตราการเข้ามีส่วนร่วมของเพศชายต่างจากเพศหญิง คือ ความสำนึกในประสิทธิภาพทางการเมือง กล่าวคือ ความรู้สึกว่าตนมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของการเมือง อัตราความแตกต่างระหว่างเพศดังกล่าว พบว่าจะลดน้อยลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เพศหญิงมีความรู้มากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการออกไปทำงานนอกบ้าน ตลอดจนการขยายตัวของ การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิสตรี¹

ฉ) การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์การ กลุ่มจะเป็นตัวแปรอิสระที่สำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลอย่างแท้จริงในลักษณะค่อย ๆ สะสมและเพิ่มขึ้นทีละน้อย โดยที่อิทธิพลของกลุ่มจะมีมากน้อยอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มหรือองค์การนั้น ๆ จัดตั้งขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์อะไร และมีการเกี่ยวข้องกับการเมืองมากน้อยเพียงไร

ในการวิจัยนี้ได้มุ่งศึกษาเฉพาะการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลเพียงอย่างเดียวอันเป็นตัวแปรตาม แต่เป็นการศึกษาในลักษณะเกี่ยวโยง กล่าวคือ ศึกษาว่าตัวแปรอิสระ คือ เพศ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา รายได้ อาชีพ ตลอดจนระยะเวลาที่อยู่ในกรุงเทพฯ จะมีผลต่อความรู้สึกเห็นทางการเมืองอย่างไร และจะไปมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบใด มากน้อยเพียงใด

ในกรณีของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักวิชาการตะวันตกได้มีการศึกษาพบอีก 2 ปัจจัย คือ ศาสนา และผิวพรรณ พบว่าความแตกต่างทางศาสนาในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมีน้อยมาก แต่สำหรับผิวแล้ว จากการศึกษาของ แคมเบลล์ ในปี 1954 เวอร์บา ในปี 1972 และแมททิวส์ ในปี 1966 พบว่าในอเมริกาพวกนิโกรและชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ อยู่ห่างไกลจากความเจริญมีการศึกษาน้อย รายได้ต่ำและมีโอกาสที่จะติดต่อกับบุคคลสำคัญ ๆ น้อย จึงเข้าร่วมทางการเมืองน้อยกว่าคนผิวขาว² แต่สำหรับประเทศไทยแล้ว ไม่มีความแตกต่าง

¹ Ibid., pp. 116-18.

² Ibid., pp. 118-19.

ทางศาสนาต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและไม่มีปัญหาในเรื่องผิวของประชาชน ผู้วิจัยจึงไม่นำปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้มาศึกษาด้วย

อย่างไรก็ตาม จากข้อเท็จจริงที่พบอยู่เสมอ ๆ โดยเฉพาะในการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของประชากรในกรุงเทพมหานครสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ถึงแม้ว่าบุคคลจะได้รับ "โอกาสที่จะเข้ามีส่วนร่วม" ในทางการเมือง เช่น บทบัญญัติทางกฎหมาย อาชีพหน้าที่การงาน และมี "ทรัพยากร" ที่สนับสนุนต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การศึกษา ความรู้ ทักษะ และรายได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวมาแล้วสำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ตาม "แรงจูงใจที่จะให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง" ก็เป็นเหตุสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ทราบว่าบุคคลจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมทางการเมือง แรงจูงใจดังกล่าวก็คือทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เกี่ยวกับความรู้สึกว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น เป็นพันธะหน้าที่ของพลเมืองที่พึงจะกระทำ (civic obligation) ความรู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพมีอำนาจหรืออิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง (political efficacy) ความรู้สึกผูกพันต่อการเมือง (political involvement) เป็นต้น กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีความรู้สึกเหล่านี้สูงจะทำให้บุคคลนั้น มองเห็นความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลมีความรู้สึกดังกล่าวในระดับต่ำ ทำให้บุคคลนั้นไม่ตระหนักถึงพันธะที่พึงจะกระทำ รู้สึกว่าตนเองไร้อำนาจหรืออิทธิพลต่อเรื่องราวทางการเมือง ไม่รู้สึกผูกพันต่อการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ ผลก็คือจะทำให้บุคคลหันเหความสนใจ เมินเฉย และ เห็นห่างจากเรื่องราวทางการเมืองการปกครองและจะไม่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในที่สุด

ดังนั้น ความเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ซึ่งเป็นความโน้มเอียงทางความรู้สึกของบุคคลที่ประเมินค่าในทางลบที่มีต่อการเมืองการปกครอง จึงมีความเกี่ยวพันโดยตรงต่อการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามพันธะหน้าที่ของพลเมืองที่พึงจะกระทำในระบบการเมือง การตรวจสอบผลการวิจัยทั้งต่างประเทศและในประเทศเกี่ยวกับประเด็นที่จะทำให้ได้แนวทางในการที่จะวิเคราะห์ผลการวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไป

ผลงานวิจัยเกี่ยวกับความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ก. ผลงานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาแนวความคิดเรื่องความเมินห่าง (alienation) ที่ได้มีการศึกษาในระยะ

แรกเป็นการศึกษาที่เน้นไปถึงปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์กับความเมินห่าง เช่น พบว่าปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับความรู้สึกไร้บรรทัดฐาน กล่าวคือผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำจะมีระดับไร้บรรทัดฐานสูง ขณะที่ผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะมีระดับไร้บรรทัดฐานต่ำ¹ พบว่าผู้ที่มีการศึกษาดำ รายได้ต่ำ ประกอบอาชีพใช้แรงงาน มีภูมิลำเนาในเขตชนบท และมีระดับอายุสูงจะเป็นผู้ที่มีความเมินห่างที่สูงด้วย² ศึกษาปัจจัยด้านเชื้อชาติและการศึกษาพบว่าคนอเมริกันผิวดำที่มีระดับการศึกษาต่ำ จะมีความเมินห่างสูงกว่าคนอเมริกันผิวขาว มีการศึกษาสูง³ ศึกษาองค์ประกอบของความเมินห่างในประเด็นความไร้อำนาจ (powerlessness) กับไร้บรรทัดฐาน (normlessness) จะมีความสัมพันธ์ทางลบกับระดับการศึกษา รายได้อาชีพและสภาพแวดล้อมทางบ้าน โดยเฉพาะเพศหญิงมีระดับไร้อำนาจและไร้บรรทัดฐานสูงกว่าเพศชาย⁴ เป็นต้น

การศึกษาในระยะต่อมาได้ให้ความสนใจต่อพฤติกรรมทางการเมืองด้วย โดยให้ความสนใจไปที่ความเมินห่างจากระบบการเมืองอย่างไรมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองอย่างไร เช่น พบว่า ความรู้สึกไร้บรรทัดฐานทางการเมือง (political normlessness) กับไร้อำนาจทางการเมือง (political powerlessness) มีความเกี่ยวข้องกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมืองที่เกี่ยวกับ "รูปแบบ" ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า "ระดับ" ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับความรู้สึกไร้บรรทัดฐานทางการเมือง เพราะว่าคุณค่าที่รู้สึกไร้บรรทัดฐานทางการเมืองจะลดระดับความรู้สึกศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ (faith in

¹Srole, "Social Integration and Certain Corollaries : An Exploratory Study," pp. 220-24.

²Dean, "Alienation : Its Meaning and Measurement," pp. 753-58.

³Russell Middleton, "Alienation, Race and Education," American Sociological Review 28 (1963), pp. 973-77.

⁴Bonnie Bullough, "Alienation in the Ghetto," American Journal of Sociology 72 (1967), pp. 469-78.

people) ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงเมื่อบุคคลเกิดความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมืองที่ลดระดับลงและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางการเมืองดังกล่าวตามที่ตนปรารถนา¹

แต่ที่จริงแล้ว ผลการศึกษาดังกล่าว เป็นการยืนยันข้อค้นพบจากการศึกษาในระยะก่อนหน้า นี้ เช่น เคนนิสตัน (Keniston)² พบว่านักศึกษาที่มีระดับความรู้สึกเหมินห่างสูงมักจะไม่สนใจถึงกิจกรรมทางการเมือง เช่น การร่วมชุมนุมประท้วง หรือการเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีกิจกรรมทางการเมือง เขาจึงสรุปว่า ความเหมินห่างไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาสนใจการเมือง ซีแมน (Seeman)³ พบว่ากรรมกรในฝรั่งเศสมีระดับไร้อำนาจสูง และมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมทางการเมืองมากกว่าความเหมินห่างในแง่คนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความไร้อำนาจจะเกิดมากในเขตที่มีปัญหาว่านวายทางการเมืองมาก ๆ นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษายืนยันว่า พวกที่ไร้อำนาจสูงมักจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง ขณะที่ผู้ไร้บรรทัดฐานมักจะได้รับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะรูปแบบที่ฝ่าฝืนกฎหมาย แต่พวกที่รู้สึกไร้ความหมายจะเป็นกลุ่มที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ส่วนพวกรู้สึกโดดเดี่ยวมักจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองเลย⁴

นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาแนวความคิดอื่น ๆ ใกล้เคียงกับที่ผู้วิจัยอธิบายว่าเป็นแง่คนอื่น ๆ ทางความเหมินห่างทางการเมืองที่สำคัญ ๆ เช่น การศึกษาของแพตเตอร์สัน (Patterson) และคณะ⁵ ได้ศึกษาถึงความไม่สอดคล้องกันระหว่างการคาดหวัง (expectation) กับความรู้ความ

¹Finifter, "Dimensions of Political Alienation," pp. 400-401.

²Keniston, Youth and Dissent : The Rise of a New Opposition, pp. 173-88.

³Melvin Seeman, "The Signals of '68 Alienation in Pre-Crisis France," American Sociological Review 37 (1972), pp. 385-402.

⁴David Nachim, "Modes and Types of Political Alienation," The British Journal of Sociology 25 (1974), pp. 478-93.

⁵Samuel C. Patterson, G.R. Boynton and Ronald D. Heldrond, "Legislature and Support For It," American Journal of Sociology 75, 1 (July 1969), pp. 62-76.

เข้าใจ (perception) ของคนอเมริกันที่มีต่อรัฐสภาจะมีผลต่อการลดความสนับสนุนสถาบันรัฐสภา แอบเบอร์บารช์ และวอล์คเกอร์ (Abberbach and Walker)¹ ได้ศึกษาความรู้สึกไว้วางใจทางการเมือง (political trust) การได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับความตั้งใจเข้ามีส่วนร่วมในการจรรยาจลของคณิศวค้ำ และพบว่า เมื่อระดับของความไว้วางใจทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำเท่านั้นที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรมและความตั้งใจในการเข้าร่วมการจรรยาจลของคณิศวค้ำจะมีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างเข้มขันมาก มิลแบรท์ (Milbrath)² ได้ศึกษาความไว้วางใจทางการเมือง (political trust) ความมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) กล่าวว่า เมื่อความไม่ไว้วางใจทางการเมืองรวมกับความรู้สึกมีประสิทธิภาพ ผลก็คือ การต่อต้านระบบ และในทางตรงกันข้ามเมื่อความไม่ไว้วางใจรวมกับความรู้สึกไร้ประสิทธิภาพ ผลก็คือ การถอนตัวออกจากระบบบุคคลที่มีความโน้มเอียงในด้านความไว้วางใจ (trust) และประสิทธิภาพ (efficacy) จะเลือกการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยวิธีทางตามรูปแบบ เพราะเข้าใจว่าตนเองจะเป็นผู้ก่อให้เกิดผลที่ออกมา (outcome) ตามที่ปรารถนาได้ ถ้าบุคคลมีความโน้มเอียงในด้านความไม่ไว้วางใจแต่รู้สึกมีประสิทธิภาพ บุคคลนั้นอาจลดระดับความรุนแรงทางการเมืองลง เพราะการกระทำที่เขาเข้าใจนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และเป็นสิ่งที่จำเป็น ส่วนบุคคลผู้ไว้วางใจทางการเมืองแต่ไม่สนใจในศักยภาพของตนเอง (หรือมีประสิทธิภาพต่ำ) ในการมีอิทธิพลทางการเมืองส่วนใหญ่ ค่อนข้างจะผูกพันตนเองในกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะที่สนับสนุนต่อระบบการเมือง

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในเชิงประจักษ์โดยมุ่งตรวจสอบพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนอเมริกันที่สะท้อนถึงความไม่พึงพอใจ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เช่น การศึกษาของ

¹ Joel D. Abberbach and Jack L. Walker, "Political Trust and Racial Ideology," American Political Science Review 4 (Dec. 1970), pp. 1199-219.

² Milbrath, Political Participation, pp. 69-70.

พอลสบี (Polsby)¹ โรจิน (Rogin)² การศึกษาการออกเสียงลงประชามติที่เน้นทัศนคติด้านลบของผู้มีความรู้สึกเมินทางการเมืองอันนำไปสู่การมีทัศนคติต่อประเด็นซึ่งแสดงถึงการต่อต้านประท้วงต่อโครงสร้าง ชุมชนที่บุคคลดำรงอยู่ของแอบเบอร์บาร์ช (Abberbach)³ ซึ่งพบว่าความรู้สึกไว้วางใจทางการเมือง (political trust) เท่านั้นที่เป็นตัวทำนายถึงการออกเสียงเลือกตั้งได้ (การเลือกตั้งปี 1964) การศึกษาของฮอร์ตันและทอมสัน (Horton and Thompson)⁴ พบว่าความรู้สึกไร้อำนาจโดยตัวมันเองนั้นจะมีอิทธิพลอย่างเอกเทศต่อพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ซึ่งงานวิจัยในลักษณะดังกล่าว ค่อนข้างจะสับสนและให้คำตอบที่ไม่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น เท็มเพลตัน (Templeton) พบว่าความเมินทางการเมือง (ใช้มาตรวัด anomie ของ Srole) ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมือง (party identification) ของผู้ตอบแบบสอบถาม หรือพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งในปี 1956 และ 1960⁵ แต่สิ่งที่เท็มเพลตันพบและน่าสนใจก็คือ ผู้ที่รู้สึกเมินทางการเมืองมีแนวโน้มที่จะถอนตัวออกจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองในระดับชาติ โดยสังเกตได้จากพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงที่ไม่ผูกพันกับผู้สมัครหรือกลุ่มการเมืองใด รวมทั้งการมีระดับความสนใจและความรู้

¹Nelson W. Polsby, "Toward an Explanation of McCarthyism," in Nelson W. Polsby, Robert A. Denfee and Paul A. Smith (eds.), Politics and Social Life (Boston : Houghton Mifflin Company, 1963).

²Michael Rogin, "Wallace and the Middle Class : The White Backlash in Wisconsin," Public Opinion Quarterly 30 (1966), pp.89-109.

³Abberbach, "Alienation and Political Behavior," pp. 89-93.

⁴John E. Horton and Wayne E. Thompson, "Powerlessness and Political Negativism : A Study of Defeated Local Referendums," American Journal of Sociology 67 (1962), p. 490,

⁵Fredric Templeton, "Alienation and Political Participation," Public Opinion Quarterly, 30 (1966), pp. 254-55.

ความเข้าใจทางการเมืองในระดับที่ต่ำด้วย¹ กิลมัวร์และแลมบ์ (Gilmour and Lamb)² พบว่าความรู้สึกขาดความไว้วางใจทางการเมือง (political distrust) ความรู้สึกไร้อำนาจ (powerlessness) ความรู้สึกไร้ความหมาย (meaninglessness) เป็นเหตุของความรู้สึกผิดหวังทางการเมือง (political disillusionment) จนนำไปสู่ความเมินท่างทางการเมืองของคนอเมริกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่คนผิวดำ ซึ่งเห็นได้จากความแตกต่างอย่างเด่นชัดในการลงคะแนนเสียงหุ้มให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมืองใดหนึ่ง ๆ และเขายังพบว่าประชาชนที่รู้สึกเมินท่างมากที่สุดก็ยังคงมีความสนใจและกระตือรือร้นต่อการเมืองในระดับชาติ ส่วนประชาชนที่มีความเฉื่อยชา (apathy) มักจะไม่สนใจต่อการเมืองและจะถอนตัวออกจากความมุ่งมั่นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับผูกพันกับการเมืองด้วย

ข. งานวิจัยในประเทศไทย

การนำแนวความคิดความเมินท่างมาศึกษาในทางสังคมวิทยา หรือในทางรัฐศาสตร์ในประเทศไทย เริ่มแรกเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏชัด แต่ค่อนข้างที่จะนำมาศึกษากันไม่มากเท่าใดนัก งานวิจัยที่สำคัญที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบในการวิจัยนี้ มีดังต่อไปนี้

เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล³ ศึกษาภาวะเอเลี่ยนเนชั่น⁴ ประเภท คือ ความรู้สึกไร้อำนาจ ความรู้สึกไร้บรรทัดฐาน ความรู้สึกโดดเดี่ยว และความรู้สึกไร้ความหมายของนิสิตคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเอเลี่ยนเนชั่นดังกล่าว และความสัมพันธ์ระหว่างเอเลี่ยนเนชั่น กับ เพศ เชื้อชาติ สาขาวิชาที่เรียน จำนวนปีที่เรียน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต ผลการวิจัยพบว่าประเภทของเอเลี่ยนเนชั่นส่วนใหญ่มีสหสัมพันธ์ทางบวกต่อกัน ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้แก่ ความรู้สึกไร้อำนาจกับความรู้สึก

¹ Ibid., p. 256.

² Robert S. Gilmour and Robert B. Lamb, Political Alienation in Contemporary America (New York : St. Martin's Press, 1975).

³ เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล , "การศึกษาเอเลี่ยนเนชั่นในมหาวิทยาลัย," อ้างแล้ว .

โตคเตี้ยว และความรู้สึกไร้อำนาจกับความรู้สึกไร้ความหมาย และพบว่าปัจจัยด้านเชื้อชาติหรือ ภูมิหลังทางชาติพันธุ์ของนิสิตและสาขาวิชาที่เรียนไม่มีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติกับเอเลี่ยนเนชันทั้ง 4 ประเภท แต่ปัจจัยด้านเพศ จำนวนปีที่เรียนในมหาวิทยาลัย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความรู้สึกไร้อำนาจ ความรู้สึกไร้บรรทัดฐานและความรู้สึกไร้ความหมาย กล่าวคือ นิสิตเพศหญิงและนิสิตที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยนานถึง 3 ปีขึ้นไปจะเป็นผู้ที่มีความรู้สึกไร้บรรทัดฐานสูง นิสิตที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการชุมนุมประท้วงทางการเมืองมีความรู้สึกไร้อำนาจสูงกว่านิสิตที่เคย ซึ่งนิสิตที่มีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกลุ่มที่มีความรู้สึกไร้ความหมายสูงด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตประกอบผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นว่า ความไม่สอดคล้องกันระหว่างสถานการณ์สูงของการเป็นนิสิตในสายตาของคนทั่วไปกับความไม่เท่าเทียมกันในทางเพศกิติ การที่มีประสบการณ์ โอกาสได้มองเห็นความบกพร่องหรือความไร้บรรทัดฐานในสังคมได้มากกว่ากิติ ความรู้สึกว่าตนเองไร้อำนาจไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นได้หรือให้หน้าพอใจได้กิติ เหล่านี้เป็นปัจจัยการนำไปสู่ภาวะเอเลี่ยนเนชันของนิสิตดังกล่าว

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ¹ ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการในช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนเมษายน พ.ศ. 2522 เพื่อศึกษาว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา โดยการเข้าไปช่วยเหลือพรรคการเมืองหรือกลุ่มทางการเมืองในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้นจะมีผลทำให้ทัศนคติทางการเมืองที่สำคัญคือ ความรู้สึกผิดแปลกสภาวะหรือเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ความรู้สึกสามารถสัมฤทธิ์ผลในทางการเมือง (political efficacy) และความรู้สึกไม่เชื่อมั่นในความสามารถสัมฤทธิ์ผลของระบบในทางการเมือง (perceived systematic inefficacy) ของนักศึกษาเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าเมื่อนักศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือพรรคการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้งแล้ว นักศึกษากลับมีแนวโน้มมีทัศนคติทางการเมืองไปในทางลบยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติเกี่ยวกับความไม่เชื่อมั่นในความสามารถสัมฤทธิ์ผลของระบบในทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ความรู้สึกผิดแปลกสภาวะหรือเมินห่างทางการเมือง กับความรู้สึกสามารถสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองยังคงไม่เปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้อธิบายผลการวิจัยดังกล่าวว่าเนื่องจาก ความรู้

¹ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, "การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและผลกระทบที่มีต่อทัศนคติทางการเมืองบางประการ," อ้างแล้ว.

ลึกลับแปลกสภาวะหรือเหม็นห่างทางการเมือง กับความรู้สึกสามารถสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่อยู่ลึกลงไปในองค์ประกอบทางจิตวิทยาของมนุษย์มากกว่าทัศนคติทางการเมืองธรรมดาอื่น ๆ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อพื้นฐาน (basic belief) หรือลักษณะบุคลิกภาพ (personality attribute) และมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับค่านิยมของบุคคลมากกว่า ดังนั้นจึงมีระดับความผูกพันกับระบบความเป็นตัวตน (degree of ego-involvement) สูง มีความคงเส้นคงวา และต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสูง และถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ 2 ประเภทนี้ หมายความว่าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนลึกที่สำคัญของระบบความเป็นตัวตน (self system) ของบุคคลนั้นเองด้วย ส่วนความรู้สึกไม่เชื่อมั่นในความสามารถของระบบในทางการเมืองนั้นเป็นทัศนคติที่มุ่งต่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง เช่น นักการเมือง ผู้ปกครอง กลุ่ม หรือสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและรวดเร็วกว่าตามประสบการณ์ที่บุคคลได้พบเห็น

ความสำคัญของแนวความคิดเหม็นห่าง (alienation) ที่เป็นเรื่องของระดับความผูกพันกับระบบความเป็นตัวตนสูง ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความเชื่อพื้นฐานหรือลักษณะบุคลิกภาพและความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับค่านิยมของบุคคล ดังปรากฏในผลงานวิจัยดังกล่าวมานั้น ได้รับการยืนยันจากผลการวิจัยของสมชัย วงศ์ประเสริฐสุข¹ ที่ให้ความสนใจศึกษาถึงโอกาสของการมองเห็นและระบุได้ถึงผลงานของคณาจารย์กับแนวความคิดเอเลี่ยนเนชัน ใน 3 แนวความคิด คือ ความรู้สึกไร้อำนาจ ความรู้สึกไร้ความหมายและความรู้สึกเหินห่างจากตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งตัวแปรในการศึกษาว่า ยิ่งลูกจ้าง ก. รู้สึกหรือมองเห็นว่าตนสามารถควบคุมกิจกรรมในการผลิตที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ ข. รู้สึกหรือมองเห็นว่าตนสามารถมองเห็นและระบุผลผลิตที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของตนเองได้ และ ค. รู้สึกหรือมองเห็นว่าตนสามารถควบคุมให้การให้รางวัลเป็นไปอย่างถูกต้องยุติธรรมได้มากขึ้นเพียงใดก็ยิ่งปลอดจากภาวะเอเลี่ยนเนชันได้มากขึ้นเพียงนั้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่าตัวแปรทั้ง 3 ประการมิได้มีผลต่อความแตกต่างในการปลอดจากภาวะเอเลี่ยนเนชันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบความแตกต่างจากตัวแปรด้านลักษณะความสัมพันธ์ภายในโรงงาน ด้านความวิตกกังวลต่อปัญหาส่วนตัวและครอบครัว นอกเหนือจากเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับโรงงาน และตัว

¹ สมชัย วงศ์ประเสริฐสุข, "การศึกษาภาวะเอเลี่ยนเนชันในบรรดาลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม", อ้างอิงแล้ว.

แปรด้านบุคลิกภาพด้านพื้นฐาน ความอ่อนไหวแห่งอารมณ์ ความรู้สึกของลูกจ้าง ด้วยเหตุผลที่ว่าสภาพการ การทำงานในปัจจุบันได้ถอยห่างจากปัจจัยนามธรรม และละเอียดอ่อนด้วยการให้คุณค่า สิ่งสมแก่จิตและวิญญาณของบุคคล ที่มีต่อคุณค่าของงานนั่นเองไปสู่วัตถุธรรมมากขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการบริโภคในช่วง เวลาอันเร่งรีบและการมีจำนวนสิ่งบริโภคอันจำกัด ดังนั้นความรู้สึกถึงการบรรลุเป้าหมายในตัวเอง (effective power) ในความสามารถหรือโอกาสมองเห็น และระบุได้ถึงผลงานจากน้ำพักน้ำแรงของตนเอง จึงเป็นการสอดคล้องกับความต้องการของลูกจ้างได้ชัดเจนกว่าความรู้สึกมีอำนาจควบคุมหรือกรรมวิธีการผลิต ถึงแม้ว่าความสามารถมองเห็น และระบุได้ถึงเอกลักษณ์หรือความเป็นตัวเอง (identification) ก็ตามแต่ลูกจ้างมีอาจบรรลุต่อเป้าหมายนี้ได้โดยไม่อ้างอิงเปรียบเทียบกับผู้อื่น ดังนั้นเป้าหมายดังกล่าวจึงต้องขึ้นอยู่กับตัวแปรความสัมพันธ์ภายในโรงงานด้วยว่าได้มีส่วนสนับสนุนหรือกีดกันต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวเพียงใด ผู้วิจัยได้สรุปว่าแท้ที่จริงแล้ว ตัวแปรลักษณะความสัมพันธ์ภายในโรงงานมีบทบาทโดดเด่นต่อโอกาสปลอดจากภาวะเอเลี่ยนเนชั่นยิ่งกว่าตัวแปรอื่น ๆ และการที่ลูกจ้างจะปลอดจากภาวะเอเลี่ยนเนชั่นได้มากน้อยเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานความอ่อนไหวแห่งอารมณ์ความรู้สึกซึ่งได้รับการบ่มเพาะมาแต่ครั้งเยาว์วัย เป็นต้นมา

จากข้อสรุปของการศึกษาดังกล่าว เป็นกรณียืนยันทฤษฎีการสังคมนิยมในทางสังคม การเมือง ที่บุคคลจะเกิดทัศนคติหรือความรู้สึกทางการเมืองได้เมื่อบุคคลอยู่ในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ในทางสังคมการเมือง มิใช่เกิดจากความรู้สึกหรือทัศนคติใดในความล่องลอย โดดเดี่ยว อันเป็นสภาพที่ไม่มีอยู่โดยพื้นฐานในทางปฏิบัติแต่เกิดจากความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นความหมายของการเกิดสมาคม (sociability) ถ้าพิจารณาในทางการเมืองที่เป็น เรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจแล้ว ก็เป็นความสัมพันธ์ของบุคคลในรูปของการแสวงหา รักษา และใช้อำนาจ ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการรับรู้ การประเมินคุณค่าขึ้นภายในจิตใจของบุคคลในรูปของทัศนคติความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งบุคคลจะมีทัศนคติหรือความรู้สึกอย่างไรเพียงใดนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการเพาะบ่มทางสังคมตั้งแต่เยาว์วัย เป็นต้นมาโดยกระบวนการสังคมนิยม (socialization process) อันเป็นการถ่ายทอด รักษาแบบแผนของความโน้มเอียงทางจิตใจของบุคคล จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งในทางรัฐศาสตร์ถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization process) เพื่อถ่ายทอดลักษณะความเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) ในสังคมหนึ่ง ๆ

สรุป

แนวความคิดสำคัญในบทนี้ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ประกอบด้วย แนวความคิด เกี่ยวกับ ความเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ความไว้วางใจทางการเมือง (political trust) ความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ (faith in people) และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)

ความเมินห่างทางการเมืองเป็นความโน้มน้าเชิงทางจิตใจของบุคคล เป็นความรู้สึกประเมินค่าต่อการเมืองการปกครองที่ดำรงอยู่ในทิศทางที่รู้สึกว้าตนเองไร้อำนาจที่จะควบคุมความเป็นไปทางการเมือง (political powerlessness) ไม่สามารถทำนายถึงผลตอบแทนที่จะได้รับต่อการเข้าร่วมทางการเมือง (political meaninglessness) ไม่สามารถมองเห็นมาตรฐานกฎเกณฑ์ที่จะเป็นแนวทางในทางการเมืองการปกครองเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนปรารถนา (political normlessness) รู้สึกว้าโดดเดี่ยว อยากปลีกตัวหรือหนีห่างจากหน่วยทางการเมืองต่าง ๆ (political isolation) และรู้สึกว้าตนเองไม่คุ้นเคยหรือเห็นห่างกลายเป็นคนแปลกหน้าต่อการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ (political estrangement)

เมื่อบุคคลเกิดความรู้สึกว้าเมินห่างต่อการเมืองสูง จะรู้สึกว้าการเมืองเป็นสิ่งที่สกปรกไม่น่าไว้วางใจ รวมทั้งตัวนักการเมือง เจ้าหน้าที่รัฐที่ต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงนั้นไม่น่าไว้วางใจ (political trust) เกิดความรู้สึกไม่ศรัทธาเชื่อมั่นต่อบุคคลอื่น ๆ (faith in people) ในที่สุด

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรมในการแสดงออกของบุคคลที่จะให้มีอิทธิพลต่ออำนาจในทางการเมืองโดยส่วนรวมนั้น ในการวิจัยนี้ได้แยกออกเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งให้พรรคหรือนักการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การเข้าสังกัดกลุ่มร่วมทำงานเพื่อชุมชน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การประท้วงเรียกร้องและการนิ่งเฉย ซึ่งการเข้าร่วมทางการเมืองเป็นตัวชี้ถึงความผูกพันระหว่างบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมหรือเป็นหน่วยย่อยทางระบบการเมือง ในขณะที่การไม่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองหรือการนิ่งเฉยต่อเรื่องราวทางการเมืองการปกครองต่าง ๆ จะเป็นตัวชี้ถึงความไม่ผูกพันดังกล่าวซึ่งจะเป็นตัวทำลายต่อความอยู่รอดของระบบการเมืองนั้น

ปัญหาที่นำไปสู่การวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ เมื่อบุคคลเกิดความ เหมินห่างทางการเมืองแล้วจะมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เขาได้รับอิทธิพลอยู่อย่างไรและปัจจัยใดที่เป็นตัวร่วมมีอิทธิพลกับความ เหมินห่างทางการเมืองต่อการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย